ПОЛКОВНИКЪ БОРИСЪ ДРАНГОВЪ

„ПОМНИ ВОЙНАТА!“

СЪВѢТИ ЗА СТРОЕВИ ОФИЦЕРИ

„БЖДИ ВЪЗТОРЖЕНЪ ИДЕАЛИСТЪ:
СМѢЛЪ ДО БЕЗУМСТВО, ВЛЮБЕНЪ
ВЪ БЪЛГАРИЯ ДО ФАНАТИЗЪМЪ,
ЧЕСТЕНЪ ДО САМОПОЖЕРТВУВАНЕ“

ИЗДАВА РАЙНА ДРАНГОВА

СОФИЯ
Печатница „Ив. К. Божиновъ“ на Сп. и Н. Божинови
1927

Прѣдговоръ

Възпитавайки и обучавайки офицеритѣ, усърдно залѣгахме: да изтъкнемъ сърдцето на нѣщата; да вкоренимъ главнитѣ основи на работата; да възбудимъ охота къмъ възвишената дѣйность на възпитателя, учителя, водача.

Изходни точки на всички бесѣди, поуки, бѣлѣжки: забрави себе си: пристрасти се къмъ идеалъ; вгледвай се въ дѣлата си; веднага самъ ги поправяй; строго надъ себе заповѣдвай;

Усръдно изучавай сърцевѣдѣние; разбери великото значение за побѣда на духовната мощь; движението; силата на навика върху човѣка;

Въ работата влагай здравъ смисъль и особно сърдце; пази, почитай и здраво дръжъ война въ ржце; отхранвай честни, самодѣйни, безгранично смѣли и упорити мжже; рѣшавай се бързо, безвратно; дѣйствувай самоотвержено и упорито.

Развивайки тѣзи основи, съставихме „Помни войната", сборникъ отъ свѣтли и дълбоки истини, заети отъ бѣлѣжити сърдцевѣдци и възпитатели, изтъкнати кратко и често подкрѣпени съ мждри народни думи и поговорки.

Убѣденъ, че да се повтарятъ тѣзи истини често, да се обсебятъ твърдо и да се прилагатъ честно ще бжде за дѣлото много полезно, „Помни войната!" посвѣщавамъ на всички родолюбиви труженици, за които дългъ и честь стоятъ по-високо отъ живота и радоститѣ му, а „все по-горѣ", „все по-напрѣдъ" е насжщна потрѣба на огненитѣ имъ сърдца, на благородната и самоотверженатa имъ душа.

18. IV. 1916. Скопие.

Б. Дрангова

I. Естество на войната

1. Войната е неизбѣжна. Додѣ единъ не тегли, други не добрува. За да може единъ да крѣпне, потрѣбно е други да слабѣе. Сгази за да не бждешъ сгазенъ — върховенъ законъ на земята.

Помни войната! Значи: помни, че си обречена кървава жертва за благо на родината. Помни и се ржководи отъ тази основа: отречи се отъ себе си. Помни и учи тая добродѣтель: самоотверженость!

Само тази основа е възвишена. Само тая добродѣтель е всесилна. Всичко друго е лицемѣрно, безнравствено, недостойно, пагубно.

Помни войната, значи бжди силенъ, много силенъ, по-силенъ отколкото трѣбва. Прави сж силнитѣ. Живѣятъ достойнитѣ. Господствуватъ побѣдителитѣ.

Помни войната, па честно работи, па усърдно готви се, па непрѣстанно възвишавай сърдцето, изостряй ума, закалявай тѣлото, за да прѣдстанешъ съ спокойна съвѣсть на оная страшна изпитня, за която си прѣдназначенъ.

Помни войната, па, облѣгнатъ на блѣскаво отточенъ мечъ, будно слѣди: Днитѣ сж лукави. Врѣмето не чака човѣка, човѣкъ чака врѣмето. — Кой слуша, спасена му душа!

2. Войната е безгранично насилство. Война — смърть: убивай колкото можешъ по-вече. Убивай, не щади; умри, но побѣди!

Тя иска краенъ напънъ на духовни и тѣлесни сили, проява на всички свойства човѣшки, отъ най-възвишени до най-низки. защото основната цѣль е на всѣка цѣна да побѣдимъ, а не да побѣдимъ по опрѣдѣленъ начинъ.

Дѣто сила владѣе, тамъ се законъ люлѣе. — Да бждемъ честни, ако ни понася и измамници, ако не ни понася да бждемъ честни". — Низость! Голѣма работа! Азъ не бихъ се замислилъ да прибѣгна до нея, ако би била полезна". „Ако бихме вършили за себе си онова,

що правихме за родната земя, бихме били голѣми негодници".

Тя е работа важна и опасна: най-пагубни грѣшки сж ония, що произтичатъ отъ добродушность. До тогава, до като не повалимъ врага, сами сме въ опасность, че той ще ни повали.

Не бжди милостивъ, за да бждешъ живъ. — Затова е кривъ, защото е живъ. — Съ вълцитѣ вълкъ бжди. Кой става овца, изида го вълка. — Който падне е всѣкога виновенъ!

Тя е толкова по-лека, колкото е по-кжса, сир. покървожадна, по-безпощадна. Подчини се, наведи вратъ: ще те изтрѣбимъ до кракъ!

Царю и роду служи и за себе си не мисли! Работейки не за себе, а за народа, нѣмашъ право, чрѣзъ проява на лична добродѣтель, да облѣгвавашъ участьта на врага и да усилвашъ теглилата на своята войска. Колкото врагу е по-злѣ, толкова намъ е по-добрѣ!

3. Войната е область на непрѣкъснати, неминуеми, грозни **опасности:** човѣкъ излага и жертвува живота си. Тоя подвигъ е най-труденъ, най-високъ, най-свѣтъ.

Главно сѣчиво на война е човѣкъ съ добродѣтели, слабости, страсти. Военното изкуство ни учи, какъ да побѣждаваме човѣци: най-силни началници сж човѣковѣдци.

Човѣкъ не иска да мре. Той се ужасява отъ смъртьта. Той се изхитрява да убива, избѣгвайки да бжде самъ убитъ. Той отива на бой не за борба, а за побѣда. Той се бие до тогава, докато вѣрва, че ще побѣди. Много малцина сж ония, що сж готови да се биятъ за дѣло, изгубено безповратно.

Вѣковетѣ не измѣниха **човѣшкото сърдце** — изходна точка за всички военни работи; за да знаешъ тѣхъ изучи него. Побѣждава врага не оржжието и даже не ржката, що го държи, а сърдцето, що тупа въ юначни гжрди. Господството на човѣка възраства: по-съвършенитѣ сѣчива искатъ и по-съвършени човѣци.

На бойното поле човѣкъ се показва такъвъ, какъвто може да бжде. Бойнитѣ дни сж дни на истината. Въ бой човѣкъ има само единъ истински врагъ—страха. Не числото на убититѣ, а ужасътъ, що овладѣва останалитѣ живи, води къмъ загуба на биткитѣ.

Работата е не толкова да изтрѣбимъ неприятелскитѣ войници, колкото да унищожимъ тѣхното мжжество. Изплашениятъ е полуразбитъ.

Страхъ възниква, когато човѣкъ мисли или очаква нѣкакво зло. Колкото неизвестностьта е по-голѣма, толкова страхътъ е по-силенъ.

Причинява страхъ: внезапна, неминуема опасность, що човѣкъ узнава по необяснимъ силенъ шумъ; неочаквана вѣсть за опасность, що го заплашва; усѣтъ на неизвестна невидима опасность.

Прѣдразполагатъ къмъ страхъ: непрогледниятъ мракъ, чернитѣ предмети, страннитѣ на видъ лица и особно тъмнитѣ мѣста; усамотеностьта; зловѣщата тишина, прѣкомѣрната умора; дългия гладъ; тѣлесната слабость.

Стряхътъ сковава умъ и воля, прѣувеличава и даже създава опасность тамъ, дѣто я нѣма. А въображаемата опасность дѣйствувя сжщо тъй, както истинската:

Отъ страхъ и умния изгубва ума си.—На страха очитѣ сж четири. — Прѣкосихъ се отъ страхъ. — Отъ страхъ, та не паднахъ. — Страхъ лозе пази.— Кой види вълка и вика и не; кой го не види, гърлото си дере.

Да усѣщашъ страхъ, не е срамно, защото е естествено: срамно е да не го наддѣлѣешъ. Страхливецъ е, който показва страхъ; юнакъ е, който го надвива! „Скелето! ти треперишъ, но азъ ще те закарамъ на още по-опасно мѣсто!"

Мнозинството трепери, защото не може да се унищожи плътьта. И тоя трепетъ слагай въ основа, на всѣко устройство, дисциплина, тактика — въ всичко що има за цѣль да отслаби това чувство, да го залъже, да го отклони отъ себе и да го усили у неприятеля.

Човѣкъ е крайно промѣнливъ: грижитѣ за челядьта, състоянието на здравето, силния студъ и пекъ, умората, глада, жаждата неодолимо влияятъ върху настроението, съ което влиза въ бой: днесъ юнакъ, утрѣ се колебай. И никой не може да твърди, че е юначенъ, а може да каже само, че е билъ юначенъ. Скромностьта е първа добродѣтель на война. Кой се хвали, той не пали, Сама хвала — добра хула.

Съ всички сили залѣгай да овладѣешъ себе си въ първитѣ мигове на боя, Съзнанието, че стотина войнишки очи слѣдятъ първитѣ ни стжпки, ще ни подържа

силно. Издържимъ ли първата проба, сетнѣ е все полеко и по-леко.

Честолюбието подържа проститѣ смъртни въ опасность. „Не отъ смърть, а отъ позоръ се боятъ". За срамъ глава гине.

Само човѣкъ, който се почита, може да бжде дѣйствително юначанъ. „Безъ честолюбие, послушание, благонравие нѣма надеженъ войникъ".

Въ опасность човѣкъ добрѣ изпълня само **крайно прости работи**, които умѣе да върши **по навикъ**, сир. безъ да мисли, безочетно. Всичко сложно е неумѣство и опасно.

Подъ огъня закритията, даже като сж несгодни и лежатъ на страни отъ посоката, неодолимо привличатъ хората.

Залѣгналата задъ прикритие часть никога не се повдига безъ външна подбуда на началницитѣ си. Понѣкога трѣбва не само личенъ примѣръ, но и сурова разправа.

Мнозинството е равнодушно. То не действува по своя вжтрѣшна потрѣба, а се нуждае отъ външна подбуда. Който не забрави това. той ще воюва най-добрѣ и, когато е необходимо, ще прибѣгне къмъ вѣрни срѣдства.

Но не забравяйки да въздѣйствувашъ върху лошитѣ страни на човѣка, основи успѣха на дорбитѣ. Побѣждаватъ не ония, що трѣбва да подкарвашъ, а ония що е необходимо да удържашъ. Не всѣкиму на сърдцето по единъ левъ лежи: властелинъ е, който умѣе да го събуди.

Войникъ, който, наблюдаванъ, държи се добрѣ, нѣма да изпълни дълга си, ако бжде изгубенъ изъ видъ. Офицеръ, който чувствува окото на началника върху себе, върши чудеса.

Групата отъ хора има притегателна сила: човѣкъ не обича да се бие самъ; иска да има зрители на подвига му:

Единъ юнакъ не е юнакъ. — Безъ дружина нѣма юначина. — Прѣдъ очитѣ на свѣта красна е и смъртьта.

Силата на самосъхраната е, безспорно, най-мощна и най-постоянно дѣйствува въ всѣко живо сжщество: ако не бѣше тя, животъ нѣмаше да има. Но жизненитѣ условия сж тъй сложени отъ вѣкове, че за да запазимъ живота си, сир. за да удовлетворимъ самосъхраната,

необходима е самоотверженость. Само оня е достоенъ да живѣе, който всѣкога е готовъ да умре.

За да запази себе си, народътъ отдѣля своитѣ честни и здрави синове въ особно воинско братство, отъ което иска **самоотверженость до смърть**, сир. безгранична.

Самоотверженостьта на единицитѣ е необходима за запазване на народитѣ. Отечество се създава само чрѣзъ себеотричане. Спасението на личностьта е въ спасението на обществото. Ако умрѣ цѣлия свѣтъ, ти за какво си?

Военното дѣло се издига изцѣло на самоотверженость, себезабрава. Който не може да отмѣсти своята личность въ име на дѣлото, той никога нѣма да бжде честенъ войникъ, достоенъ и полезенъ офицеръ.

Единствена и всемощна добродѣтель е самоотверженостьта, сир. способностьта спокойно да умираме; търпѣливо да страдаме; никога и отъ нищо да не се отчайваме; истината открито да изповѣдваме; грѣшкитѣ си първи да признаваме; смѣло сами да се рѣшаваме; отговорность за подчиненитѣ и за себе радостно да поемаме; личностьта си въ службата да не мѣсиме; безъ гордость да началствуваме; безъ раболѣпство да се подчиняваме; всѣкога усърдно да работиме; всички закони честно и безукорно да изпълняваме; каквито сме такива да се показваме; за всичко способни да не се смѣтаме; ако е полезно за дѣлото, и младшия да слушаме.

Самоотверженость всѣкога и въ всичко! Нищо за себе, всичко въ име на дълга. Личното азъ е най-умразно. Азъ е ничтожно; ние — всемощно.

„Искамъ безмълвно да вървите напрѣдъ, а не да ламтите за лични облаги". — Човѣшкото самопоклонство е едничка причина за обща гибель. — Най зълъ врагъ на офицерското достойнство е себелюбието.

Безповратно обрекълъ се на смърть, самотвержениятъ е спокоенъ. упоренъ, страшенъ: прѣчки нѣма, за който е готовъ да плати съ кожата си.

Побѣждава само оня, който не се бои да погине: да свикнемъ съ мисъльта **да мремъ съ честь** е основа на велики подвизи. Безъ тая рѣшимость и най-блѣскавитѣ способности на разума сж безполезни.

Да умрѣшъ добрѣ е първото и най-полезното между човѣшкитѣ искуства. Велико е това дѣло и дълго трѣбва да се учишъ на него: равнодушно да оставишъ тоя свѣтъ, когато настжпи неминуемия часъ на смъртьта.

Учи се на това, що е еднакво годно противъ всѣко оржжие, противъ всѣки врагъ. да презирашъ смъртьта. Повече отъ всичко е необходимо да се подготвяшъ за смъртьта, защото подготовката за всичко друго може да излѣзе лишна. А неизбѣжно ще настжпи день, въ който ще трѣбва да употрѣбишъ на дѣло подготовката си за смъртьта.

За смърть цѣръ нѣма. — двѣ смърти нѣма, безъ една не бива. — Мотика и лопата, най-послѣдна заплата.

Възможно по често спомняй си, че си назначенъ да убивашъ и да гинешъ и че никой даже за мигъ не знае, кждѣ го дебне смъртьта; значи нѣма защо да се замисляшъ надъ това. Прѣстанешъ ли да се страхувашъ отъ смъртьта, леко ще понесешъ и всичко останало.

И така, изтръгни отъ себе си желанието да живѣешъ Животътъ не се мѣри по дължина, а по съдържание. Благо е не самия животъ, а честния животъ. Често даже всичкото благо е въ това—да не живѣешъ адълго.

По добрѣ честна смърть, отколкото безчестенъ животъ. По добрѣ гробъ. атколкото робъ.

Самоотверженостьта е разно действуваща на цѣлия строй на живота и занятията. За да я развиешъ и укрѣпишъ:

Обичай дѣлото, обичай войника, не злобствувай, бжди добъръ пастиръ, а не наемникъ и ще бжде добрѣ. Който много обича, той ще съумѣе и много да направи. Обичашъ ли, искашъ; искашъ ли можешъ!

Обичьта е всесилна. Обичьта е заразителна. Изкашъ ли войницитѣ да те обичатъ, самъ обикни ги искрено, чистосърдечно, самоотвержено. Искашъ ли да завладѣешъ чуждитѣ сърдца, дай своето! Сърдце подиръ сърдце върви.

Всѣки началникъ, който не умѣе да внуши почитъ къмъ себе и да придобие любовьта на подчиненитѣ, не може да очаква успѣхъ. Любовьта е основа на послушностьта.

Безуморната грижа за воина, любовьта къмъ него, доказана съ дѣла, е най-добрия залогъ за побѣда. Войникъ, който знае, че го пазимъ, самъ не се пази: той

знае, че е скжпъ и неговата самоотверженость въ боя става безгранична.

Залѣгай за храната! Създавай чудовища чрѣзъ корема! Здравата тѣлесна сила е само по себе изворъ на безстрашие и смѣлость: въ здраво тѣло — здравъ духъ. Войницитѣ да бждатъ сити при всички условия; да не мине день безъ да получатъ топла храна. Юначни и разпоредителни началници нахранватъ ги даже слѣдъ най-жестокъ бой.

Яжъ и спи наврѣме. На война спи и яжъ всѣки пжть, когато ти се прѣдстави случай за това.

Отъ умѣнието наврѣме да нахранишъ частьта често зависи изхода на боя. Ако войника е ситъ, всичката работа е добра.

Отъ гладъ по лоша болѣсть нѣма: Страшно безъ брашно, — Гладенъ не отбира, а както намира. — Гладенъ човѣкъ лошо гледа. — Гладенъ и патрика хлѣбъ си открадва. — Гладъ глава затрива. — Гладъ отъ баяне не взима. — Гладъ съ думи не се пълни.

Моитѣ момчета нѣматъ хлѣбета; нѣма хлѣбета, нѣма момчета; нѣма момчета, нѣма побѣда!

Колкото и да се грижишъ за раненитѣ, все ще бжде малко. Дай имъ бърза помощь, насърдчи ги, па скоро назадъ прѣпрати ги.

Залѣгай за болнитѣ; често ги посѣщавай и ги насърдчавай. Нищо тъй не възстановява силитѣ на болния, както участието на любими началници.

Всичко върши наврѣме, основателно и безъ да бързашъ. Не прибързвай никждѣ и не закъснявай никога. Точно до минута прѣсмѣтай врѣмето. Искай отъ войника усилия, даже и тежки, но само въ име на дѣлото, а не за лични прищѣвки.

Навикни да спазвашъ силитѣ на войника при всички обстоятелства, за да ги използувашъ за най-голѣмъ напънъ. Безполезниятъ разходъ на сили подрѣвя вѣрата въ началника. Всѣка лишна стжпка е прѣстжпление спрѣмо успѣха!

Сближи се съ войника. Бжди му вѣренъ другарь. Дѣли съ него радость, скърбь и тегла. Безъ друго бесѣдвай често съ него. Не пропущай случайнитѣ срѣщи безъ да го попиташъ за нѣщо или безъ да му кажешъ 2 — 3 слова. Чрѣзъ това присъединявашъ го къмъ великото войнско братство; развивашъ го най-действи-

телно; навиквашъ го да говори спокойно и да се държи вѣжливо; изучвашъ го основателно и обсебвашъ оная кѫса, мѫжествена, ясна и проста рѣчъ, която е тъй необходима въ бой и на маневри.

Кой дѣ се улучи. — Съ уменъ да сѣдишъ, уменъ да станешъ.

Колкото по-близо се държишъ, толкова по дълбока привързаность ще придобиешъ; толкова по голѣма и по неотразима власть ще имашъ надъ сърдцата въ минути на опасность.

Въ всички бойни войски, въ всички врѣмена любовьта, довѣрието. взаимната прѣданость на началници къмъ войници и на войници къмъ началници творѣха безсмъртни дѣла. Имай мѫжеството, бидейки началникъ на служба, да бѫдешъ другарь вънъ отъ служба.

Да се сближишъ съ войника, не значи да го галишъ. Той цѣни и почита силата толкова, колкото прѣзира безхарактерностьта и каприза.

Популярничането е недостойно; излишната суровость отдалечава; излишната достѫпность се обръща въ амикошонство, отъ което и до прѣстѫпление не е далеко.

Началникъ, който не държи войницитѣ си въ рѫцѣ и не ги движи като единъ човѣкъ, не е достоенъ за положението си.

Давай личенъ примѣръ съ толкова по-голѣма твърдость, колкото положението е по-тежко. Работятъ у оногова, който самъ не я избѣгва. „Вие знаете добрѣ: кога генералътъ води, кой не иска да умре“?

Никога, колкото тежко и да бѫде, не забравяй, ако искашъ да успѣешъ, съ пълно самообладание води частьта си въ бой, а не я изпращай.

Изисквай отъ себе всичко, що дълга ти заповѣдва да изисквашъ отъ подчиненитѣ: въ походъ върви на своето мѣсто; не яжъ, когато юнацитѣ гладуватъ; не пий, когато жъдуватъ; не се грѣй, когато мръзнатъ.

Дойде ли редъ за почивка, изпърво настани ги добрѣ; достави имъ достатъчно и добра храна; набави имъ за пиене прѣсна и незаразена вода; намѣри имъ суха и сгодна постилка, па тогава помисли за себе.

Самъ устроявай се просто; живѣй скромно задоволявай се отъ малко. По всичко живѣй живота на войници. Много ще се повдигне родната войска, ако всички се хранимъ отъ казана. Инакъ „ситиятъ гладному вѣра не хваща“.

Работи по-вече отъ подчиненитѣ. Не брой часоветѣ. Идвай на учение по рано; отивай си по-късно: по-вече ще видишъ. по-много ще научишъ. Не спи. когато подчиненитѣ спятъ: въпросътъ засѣга твоята честь!

Само служейки тъй, ще добиешъ пълно, искрено. безотчетно довѣрие, което ще ги кара да думатъ: той е тукъ — това стига. И тогава за нашия войникъ нѣма де има нищо невъзможно.

Войска, въ която войника вѣрва въ началника, има такова прѣдимство, което съ нишо не може да се навакса. Всѣка часть отъ тая войска е сѣмейство, способно да върши чудеса.

Дисциплината е плодъ на довѣрието на войника къмъ другари и началници.

Подигай духа непрестанно. Работи така, че да гледа весело, смѣло, даже дръзко: „дѣлото си зная отъ никого не се боя“!

Слѣди непрѣстанно, щото никой, никога, прѣдъ никого да не трепва. Уплаши ли се нѣкой. не го осмивай, а съ знакъ, погледъ, сърдечна рѣчъ, личенъ примѣръ ободри го; стопли сърдцето му; възпламени вѣра въ силитѣ му. Вѣра въ себе — основа на юначеството.

Възможно по дълбоко внушавай воину, че той е юнакъ, какъвто нѣма другъ на свѣта. Юначеството е най-необходимо качество на воина, То рѣшава боя. Въ всичко предимство има по-юначния. Най-юначния въ боя е обикновено и най-умния.

Въ цѣлата си дѣйность усръдно отстранявай всичко, що макаръ и най-малко може да подрови увѣреностьта въ себе, спокойството, рѣшителностьта.

Съ явна благосклонность, а не съ обидни укори, посочвайки грѣшкитѣ и съ показъ назидавай, шо и какъ да направи. Единственитѣ грѣшки, що заслужаватъ укоръ, сѫ бездѣйностьта и страха прѣдъ отговорностьта.

Самъ не бой се отъ грѣшки. Който се бои, никога нѣма да се научи. Въ нашето дѣло не може да не се грѣши. Нѣма по-лоша грѣшка отъ нерѣшителностьта. Напрѣдъ дръзко и упорито — и всѣкога ще добиешъ своето!

Да приучишъ да не се бои отъ грѣшки е толкова важно, щото понѣкога самъ грѣши, за да те поправи; ако не забѣлѣжи грѣшката, самъ искрено я посочи.

Прѣди да тръгнешъ на война, прости се съ челядьта си у дома. Плачътъ и сълзитѣ на изпращачитѣ подравятъ духа на войницитѣ. Тѣ неминуемо почватъ да мислятъ, че работата е страшна, щомъ челядитѣ на самитѣ началници тъй горко плачатъ и тжгуватъ.

Прѣди боя направи нравственъ прѣгледъ на частьта си, минавайки прѣдъ строя. Кажи нѣщо на офицеръ, подоофицеръ, войникъ; развесели ги; насърдчи ги; подири случай да ги извикашъ по име за да имъ докажешъ, че никога не ги забравяшъ.

Въ боя нѣма недостатъкъ по-врѣденъ отъ суетливостьта. Който навикне да се суети, той и слисва се много леко.

Работи спокойно, отчетливо, разумно и толкова по-спокойно, колкото опасностьта е по близу. Бързата работа два пжти работа. Бързай полека.

Да не се слисвашъ, да не падашъ духомъ въ тежки условия е много важно качество. Ако началника е спокоенъ въ трудни мигове, то и частьта е спокойна и за всичко способна. Тогава войникътъ не гледа вече ни неприятель, ни опасность, а гледа началника и си дума: може би да бжде опасно, но той ще ни води добрѣ. Не помръдва, стои спокойно: работата ни е наредъ! Усмихва се, — ще ги научимъ ние тѣхъ!

Повдига духа: напада, побѣдата, наградата, похвалата, дишащата началникова увѣреность въ успѣха, приятната вѣсть, изгледа на плѣнници, прѣкарани предъ строя; надежната свръзка съ добрѣ гледанитѣ войнишки челяди; спомена за минали славни подвизи.

Първитѣ впечатлѣния сж извънредно важни, особно за войски млади и неопитни: не жали нищо за да побѣдишъ при първата срѣща.

Понижава духа: отбраната; отстжплението, даже заповѣдано; лоша вѣсть; съмнѣние въ измѣна; постоянни загуби отъ огъня; изгледа на мъртви, ранени и въ кърви облени; позорното бѣгство на закриленитѣ отъ строя; безнаказаностьта на опозоренитѣ; умората и теглата; бездѣйностьта и мрътвината.

Духътъ никога не остава на единъ равникъ: прѣстанешъ ли да го повдигашъ, той се понижава.

Нападай неприятеля всѣкждѣ, дѣто и да го срѣщнешъ.

Нападътъ силно повдига духа, разбърква кроежитѣ на врага; отнема неговата свобода, а намъ позволява да съсрѣдоточимъ прѣвъзходни сили на избрано мѣсто, па да ударимъ бързо, неочаквано смъртоносно.

Никога не питай, колко сж, но дѣ сж. Ако почнешъ да ги броишъ, всѣкога ще ги искарашъ по-вече и нѣма да нападнешъ. Съзнанието на силата е всичко.

Нападай толкова по дръзко, колкото числено си по-слабъ, работата е по заплетена, появата на врага по-неочаквана. Черпи сила отъ твърдата рѣшимость да побѣдишъ или да погинешъ. Който мисли сетнината, юнакъ не става!

Никждѣ човѣкъ не взема тъй често въображаемото за истинско, както на война и особно въ боя. И затова: въ основата на всички бойни рѣшимости слагай беззавѣтна дързость: 98 на 100 тя обѣщава несъмнѣнъ успѣхъ. „Трѣбва да е по-силенъ отъ мене, щомъ е тъй смѣлъ“ ще помисли врага за тебе и ще бжде разбитъ.

Ако въ деня на боя не знаешъ, що да правишъ: нападай първи! Нападай всѣкога! Нападай неочаквано: изненадата ужасява даже най-юначнитѣ. Изненаданиятъ трѣбва да има мигъ за да се огледа и приготви за отпоръ; въ тоя мигъ той загива, ако не се спаси съ бѣгство.

Тайна, бързина, изненада! Неприятельтъ мисли, че си далечъ, а ти удвой юначната си крачка, па налети бързо, неочаквано, като гръмъ изъ ясно небе! Ще му се завие свѣтъ. И тогазъ не му давай да се опомни, па нападай съ какво далъ Богъ! Сѣчи, мушкай, гони, отрѣзвай, не изпушай.

Пази тайна до мига за изпълнение. Да крнешъ цѣльта въ боя, значи да карашъ овце на клане.

Три човѣка въ тила на неприятеля сж по-цѣнни отъ 50 прѣдъ него. Силата на отпора слабѣе, когато нападнешъ врага отъ двѣ страни.

Гледайки да нападнешъ неочаквано, самъ усрърдно пази се отъ изненада. Може да бждешъ разбитъ, но никога не бива да бждешъ изненаданъ!

Постоянно дѣйствувай сръчно и упорно. Дѣйностьта разгорещява кръвьта, увеличава силата, отвлича вниманието. подържа бодростьта, убива страха.

Всѣкога побѣждава по-дѣйния. Само дѣйния събира плодове отъ случайноститѣ. Дѣйность, дѣйность, бързина! Увеличавай силата си чрѣзъ бързината — душа на сегашната война.

На война не е тъй важно, що правишъ, както какъ го правишъ: побѣдата зависи по-вече отъ дързостьта и упорството, отколкото отъ изкуснитѣ кроежи.

Нерѣшителностьта и бездѣйностьта влекатъ потежка отговорностя, отколко грѣшкитѣ въ избора на срѣдствата, щомъ незабавно ги туришъ въ дѣйствие.

За да излѣзатъ отъ бездѣйность, много тежка подъ куршумитѣ, подръжкитѣ неволно се увличатъ порано въ боя: не допущай да се подаватъ на безотчетни влечения, а искай да вършатъ онова, що е необходимо за дѣлото и що се изразява въ заповѣдьта на началника.

На война нѣма праздници. Войникътъ трѣбва да е заетъ всѣкога. Въ свободното врѣме обучавай частьта си основателно; бесѣдвай съ нея често; устроявай игри, забави, разходки.

Приучвай себе и подчиненитѣ къмъ безуморна дѣйность. Трудътъ е по здравъ отъ покоя. Безъ трудъ почивка не е сладка. Залудо работи, залудо не сѣди. Праздностьта е майка на всички злини. Всичко неподвижно се сплува.

Войната е дѣйность: не дращи, а работи; за лице нищо не пиши; що трѣбва и може — устно кажи; за щѣло-нещѣло не питай; по книги не провѣрявай, а въ полето излизай и тамъ гледай, учи, показвай.

Пиши кжсо, ясно, опрѣдѣлено. Пести врѣмето, думитѣ, буквитѣ. Полската книжка постоянно употрѣбявай. Отъ канцеларски форми не се стѣснявай. Изобщо, живото дѣло въ мастило не удавяй, а по-вече довѣрявай.

Проявявай починъ, що сковава свободната дѣйность на врага.

Починъ—способность да дѣйствувашъ самостойно, когато нѣмашъ заповѣди, съгласно съ цѣльта и обстановката.

Военната служба въ едно и сжщо врѣме изисква: „не смѣй да разсжждавашъ“ и „не смѣй да не разсжждавашъ“. То значи: не смѣй да разсжждавашъ върху сжществото на заповѣдьта, но напъни всички сили на умъ, воля и тѣло за да я изпълнишъ свѣсно, по духа по духа сърдцето на началника.

Едностранната дисциплина, основана или само на разсжждение или само на неразсжждение, е вѣренъ залогъ да бждешъ битъ: умувача ще прѣвърне почина въ своеволство и ще подрови единството, безъ което успѣхъ е немислимъ. А услужливиятъ глупакъ е по-опасенъ отъ врагъ.

Началникътъ изяснява обстановката и посочва цельта, а подчиненият самъ избира срѣдства за да я достигне и да използува всички сгодни случаи, залѣгайки да напрѣдва непрѣстанно, но безъ да се надѣва на други сили, освѣнъ своитѣ.

Когато заповѣдьта отговаря на обстановката, подчинениятъ: или прѣдизвиква нова заповѣдь, ако има врѣме, сир. безъ да пропусне сгодния мигъ или да влоши положението си; или пъкъ дѣйствува по свой начинъ за да достигне общата цѣль; за рѣшението си незабавно донася.

Неполучаването заповѣдь никога не може да оправдае бездѣйностьта.

Дѣйствувайки отдѣлно: ако чуешъ стрѣлба, разузнай, па щомъ трѣбва, върви на помощь — тъй бързо и съ толкова войска, колкото обстановката позволява — къмъ мѣстото, дѣто се решава сждбата; началнику си донеси; на съсѣдитѣ — съобщи; а биещитѣ си другари оврѣме прѣдизвѣсти: „ида; въ коя посока да нападна, та по-добрѣ да ви подкрѣпя?“

Ако неочаквано срѣщнешъ врагъ, нападай, за да изпълнишъ възможно по-скоро възложената задача или поне да изяснишъ по-добрѣ обстановката, да хванешъ плѣнни. да изпратишъ цѣнни свѣдѣния.

Тъй разбранъ, починътъ е смѣлость, движение, дѣйность, — мощенъ двигатель за побѣда, който съ нищо не може да се замѣсти.

Одобрявай борцитѣ чрѣзъ подръжки, всѣкога готови да се жертвуватъ за да ги подкрѣпятъ и запазятъ крилата имъ.

Побѣдата се гради на взаимна подръжка. Самъ умри, а другаря спаси е основенъ законъ и необходимо върховно условие за достигане общата цѣль.

Производни отъ основния законъ; ни единъ родъ войска да не залѣга да бере лаври самостойно; да не стѣснява съсѣдитѣ, а всѣки — да развива достигнатитѣ

Народна библиотека „КИРИЛ и МЕТОДИЙ“

успѣхи отъ други войски и части, дѣйствуваики прѣдимно откъмъ крилото или тила на врага. Побѣдата е плодъ на редъ частни успѣхи.

Всичко се държи на другарството: съ него и невъзможното става възможно; безъ него и лекото е невъзможно.

Съ добъръ другарь и въ зло врѣме е весело — Сговорна дружина планина повдига. — Вѣрна дружина — яка твърдина.

За да бждешъ способенъ за подръжка, не бой се отъ смърть, вѣрвай другаря, обичай го.

За да не се боишъ отъ смърть — усърдно подготвай се за нея. За да вѣрвашъ другаря — опознай го най пълно. Отъ познанство възниква довѣрие; отъ довѣрието — любовь, която ни разполага да не се жалимъ за него.

Цѣни другаря; не го издавай; отъ бѣда го избавяй; отъ зло пази го. Взаимно се надзиравайте, за да се прѣдпазвате. Лоши люди нѣма; лоши сж ония, що ги търпятъ.

Когато духа не е съвсѣмъ поколебанъ, само близостьта на подръжкитѣ стига за дъ тласне борцитѣ напрѣдъ.

Настжпвайки, всѣки началникъ будно слѣди за прѣходнитѣ части: щомъ нѣкоя почне да се колебае между страха и срама, то, прѣди да наддѣлѣе страха, бързо подкрѣпи я съ прѣсна часть и буйно увлечи я напрѣдъ. Въ боя, дѣто съ кръвь се добива успѣха и славата, никой не бива да зяпа.

Заднитѣ винаги се съобразяватъ съ прѣднитѣ: главата не чака опашката.

Да не подкрѣпишъ другаря въ бой е прѣстжпление, по-позорно отъ което нѣма друго.

Боятъ рѣшаващъ дѣйствуващитѣ, а не присжтствуващитѣ подръжки. Давай изведнажъ дѣйна, нападателна задача на възможно повече части.

За подръжки назначавай най-надажни войски, началствувани отъ рѣшителни и способни началница. Подржжкитѣ сж по-надежни, когато сж отъ една и сжща единица съ борцитѣ: не разкжсвай и не разстройвай частьта; не я обръщай въ тълпа; не я обричай на безплодна борба; не улеснявай врага. Бий го съ цѣли, одухотворени и здраво свързани части.

Поддържай строга, но законна **дисциплина**, — душа на войската. Безъ дисциплина нѣма войска. Цѣль на дисциплината — да накара хората да се биятъ безъ огледъ на тѣхното желание. За да достигнешъ тая цѣль:

Будно слѣди борцитѣ: безъ туй редоветѣ чезнатъ, частитѣ бързо намаляватъ.

Убѣди войника, че много по-опасно е за него да отстжпи, отколкото смѣло да напрѣдва и яростно врага да поражава.

Взводнитѣ командири водятъ взводоветѣ, увличатъ юнацитѣ. Надеждни мжже винаги вървятъ задъ взвода: най-строго следѣтъ никой да не остава назадъ и съ всички срѣдства принуждаватъ недобросъвѣстнитѣ честно да изпълняватъ дълга си.

Изкомандува ли се напрѣдъ, никой, подъ никакъвъ прѣдлогъ не може да закъснѣе или назадъ да остане.

„Стжпка назадъ — смърть, а 2, 3, 10 напрѣдъ позволявамъ". — Щото е до цѣлъ свѣтъ, то е свадба. — Щомъ се мре наредъ, я чемъ най-напрѣдъ.

Само малкитѣ началници и другаритѣ, що се познаватъ, могатъ да слѣдятъ за всѣки човѣкъ, що прави и какъ го прави. Всѣки да слѣди всѣкиго е право и дългъ за общо спасение. Числото на хората що доброволно падатъ подъ огъня е толкова по-голѣмо, колкото дисциплината о по-слаба и надзора на начални и другари по-труденъ.

За да улеснишъ тоя надзоръ, възстанови значението и отговорностьта на взводнитѣ и отдѣленнитѣ, съотвѣтно възпитай чиноветѣ, възможно по-дълго не размѣсвай частитѣ.

Само твърдата власть и обаянието на малкитѣ начални създава дисциплина; Само оная рота е въ редъ която има надежни отдѣлени начални.

За да подготвишъ малки начални: не върши нищо въ частитѣ имъ безъ тѣхно посрѣдство; строго се придържай о поговорката: началнику първа чаша и първа тояга; възможно по-често провѣрявай, колко човѣка има въ строя; искай да извика хората си поименно; да посочи най-надежнитѣ, занаятчиитѣ, грамотнитѣ.

Никога не напущай самоволно мѣстото си бойно.

Дръжъ се въ групата: една бѣда не е бѣда; двѣ бѣди сж полъ бѣда; разпръсването е бѣда. Която овца се дѣли отъ стадото, вълкътъ я изяда.

Додѣто се биешъ помагай на здравитѣ; само като разбиешъ врага, спомни си за раненитѣ: който се грижи за тѣхъ въ боя и напуща редоветѣ, той е страхливецъ. За събиране ранени всѣкога има особни команди.

Ако си раненъ, търпи, другари не отвличай, но питай и щомъ ти се разрѣши, иди и се прѣвържи.

Ако случайно изгубишъ ротатата си, веднага присъедини се къмъ най-близката часть, що се бие и слушай нъчалника й. Слѣдъ боя вземи бѣлѣжка отъ него и яви съ въ ротата си.

Изпълнишъ ли възложената задача, ако си отдѣленъ, бързо присъеди се къмъ частьта си. Ако врѣменно не можешъ да изпълнишъ това, то съ частьта си прѣдложи подкрѣпата си на най-близкия по-високъ началникъ.

Частьта си всѣкога дръжъ въ ржцѣ и колкото хората сж по-възбудени, толкова по-строго подържай реда.

Всѣкога върви и се прѣстроявай въ строгъ редъ. Пази редъ въ малкитѣ части, тогава ще има и въ голѣмитѣ.

Използувай всѣки случай да събирашъ, уреждашъ, провѣрявашъ и одобрявашъ хората си. Съсрѣдоточеностьт дава редъ, а редътъ — сила.

Въ мига и точката на удара честитѣ се струпватъ и изпоразмѣсватъ: малкитѣ началници придобиватъ грамадно значение: отдѣления и даже взводове могатъ да останатъ вкупъ, ако водача е добъръ.

Ако частитѣ сж изпоразмѣсени, офицеритѣ и подофицеритѣ бързо разпрѣдѣлятъ началството на групитѣ за да ржководятъ боя до послѣдния мигъ, да съгласуватъ всички усилия, да затвърдятъ добития успѣхъ. Влиянието върху духа на войницитѣ и частитѣ стои на първо мѣсто!

Намалявай загубитѣ отъ огъня съ изборъ на съотвѣтни строеве, съ разумно използуване мѣстностьта и лопатата, съ голѣма подвижность, убийствена надмощна стрѣлба.

Никакви части въ гжсти строеве не могатъ да се движатъ открито по обстрѣлвана мѣстность, безъ да

се изложатъ на много голѣми загуби, които ще отслабятъ духа имъ и ще спратъ настжплението имъ.

Частитѣ разполагай широко, разчленявай ги на малки групи, за да станатъ по-подвижни, по-гъвки, по трудно уловими и по пълно да използуватъ мѣстностьта.

Подъ огъня настжпвай пръснато или на групи. Ако попаднешъ подъ ураганъ, прѣбѣгни до близко закритие или залѣгни. Движението намалява 7 пжти поражението. Поражението на лѣгнала часть е 5 пжти по-малко, отколкото на права.

Къмъ окопни работи прибѣгвай прѣдпазливо: движението не забавяй; настжпателния устремъ не намалявай; жертвитѣ не увеличавай; врагу време не давай.

Но хиляди пжти по-добрѣ е да се окопаешъ и затвърдишъ, отколо да отстжпишъ, честьта си да опозоришъ, духа да накърнишъ, врага да насърдчишъ, жертвитѣ да увеличишъ, раненитѣ да изоставишъ.

Вкорени въ сърдцето си истината: дѣто не отстжпватъ, тамъ и загуби нѣматъ, или пъкъ тѣ сж досущъ несъразмѣрни съ достигнатитѣ успѣхи. Нищо тъй силно не подравя духа и твърдостьта на войската, както отстжплението на часть, що се бие рамо до рамо съ нея. Оттукъ: стига да разбиешъ врага на едно мѣсто за да го накарашъ да отстжпи по цѣлата линия.

Окопавай се само по заповѣдь на ротния командиръ, когато нѣма мѣстни закрития и стрѣлцитѣ сж принудени да спратъ.

Ни веригата, ни подръжкитѣ никога не трѣбва да се подчиняватъ на окопитѣ.

Прѣбѣгвай бързо и възможно по-дълго. Спирай се рѣдко и за малко. Ставай бързо едновръменно. Дигай се за атака възможно по-отблизу.

Скъпи кръвьта на своитѣ войници. Войникътъ не трѣбва да се пази: ти си длъженъ да го пазишъ. Голѣмитѣ загуби въ боя сж слава на войника, безславие за тебе, ако сж прѣдизвикани не отъ трудноститѣ на самата работа, а отъ твоята неразпоредителность.

Смъртьта на всѣки войникъ, произлѣзла отъ наше незнание или равнодушие къмъ дѣлото, лѣга въ х/ съвѣстьта ни тъй, както ако сами го убиемъ.

Но помни сжщо, че върховния законъ на война е не да намаляваме загубитѣ, а да достигаме цѣлитѣ

безъ огледъ на усилията и жертвитѣ. Който сочи загубитѣ, не разбира дѣлото, защото вижда своитѣ, а вражескитѣ не:

Напрѣдъ върху противника, па да струва това колкото ще! Суха пола риба не яде. Колкото скжпа и да е, побѣдата всѣкога е по-ефтина отъ поражението.

4. Войната е область на тѣлесни страдания и усилия: искатъ сили духовни и тѣлесни, вродени или добити отъ навикъ.

На война не ще доядешъ и не ще доспишъ и ще се изтрепашъ: това е война. Но ако тебѣ е мжчно, *врагу не е по-леко.* Помни туй постоянно, па никога не се обезсърдчавай, а всѣкога бжди дързостенъ и упоритъ. Прѣтърпенъ — спасенъ.

Нищо не е тежко, ако на всичко погледнешъ леко. Когато се приготвищъ и рѣшишъ да търпишъ, ще покажешъ по-вече твърдость, отколко я имашъ въ сжшность.

Личниятъ примѣръ на началника е мощно срѣдство, което подбужда охотно да издържатъ лишенията. Той внушава довѣрие и увлича войскитѣ къмъ самоотвержени подвизи,

На война трѣбва да има такова равенство въ лишенията и страданията, каквото има прѣдъ смъртьта.

Всѣки човѣкъ има запасъ отъ сили, които самъ не съзира: поставете го въ необходимость да ги прояви и той ще извърши невѣроятното. Глазамъ страшно, рукамъ не страшно. На зора що се опира?

Колкото повече искашъ отъ частьта, толкова повѣроятно е, че ще бжде изпълнено. Но само оня може да изисква извънредни усилия, що е способенъ, кога потрѣбва, самъ да ги даде. По-рѣдко се срѣща рѣшимостьта да се иска извънредното, отколкото готовностьта да се извърши.

Неизпълнимостьта на частьта и нежелание на началника сж едно и сжщо въ смисъль, че поради недостигъ на лична мощь, той не й прѣдявява голѣми искания. Кога не ще нѣкой, той казва не може. Нещенето и неможенето сж братъ и сестра.

За да издържа частьта, умора и тегла, кали я въ миръ. Храни, обличай и въобще възпитавай войника по човѣшки, но дай на цѣлата служба отпечатъкъ на справедлива суровость, що закалява душата и тѣлото на офицера, подофицера, войника, прави ги надеждни, а

цѣлата войска способна за велики дѣла. Човѣкъ полесно прѣнася усилие, въ което е навикналъ да не вижда нищо извънредно. Но и човѣшката сила има мѣрка: ако искашъ да я запазишъ за велики подвизи, пази се да я притжпявашъ за дреболии.

Колкото по-често пехотата пжтува съ пъленъ товаръ, толкова по-добрѣ. Тя върви добрѣ, ако безъ особни загуби отъ останали назадъ, може да изминава по 30 клм. нѣколко дена поредъ. Пази най-голѣма постепенность, когато увеличавашъ товара и голѣмината на прѣхода. Мирната работа натрупва, сир. спазва силата; военната употрѣбява, сир. я изтрѣбява.

Войната е область на неизвѣстности, случайности, ненадѣйности. На война почти всичко непрѣдвидено. Тамъ витаешъ въ мракъ. Обстановката никога не се изяснява напълно: бързо и безповратно рѣшавай се въ мъглата на по-голѣма или по-малка неопрѣдѣленость, па нападай, па дерзай, па упорствувай. Движението напрѣдъ разсѣйва мъглата, бързо открива истината.

Успѣхътъ на война не е игра на случая, а побѣда на по-силния надъ по-слабия. Иска се:

Досетливость, развита до тамъ, щото човѣкъ не се слисва отъ никаква изненада и мигновено открива срѣдства за спасение въ най-труднитѣ положения.

Прѣдпазливость, що стои по-горе отъ страха за отговорность. За малодушни, колебливи и боещи се отъ отговорность нѣма мѣсто у войската.

Въ военното дѣло безумнитѣ рѣшения понѣкога сж най-разумни; най-нелѣпа, но твърда рѣшимость струва неизмѣримо по-вече, отколкото колебанията и нерѣшителностьта. Най-лошо рѣшение, което може да вземешъ, е да не се рѣшишъ на нищо. Додѣ се мждри намждруватъ, по-лудитѣ градъ прѣвзематъ.

Дързостьта е главно божество на войната. Дързость, още дързость, всѣкога дързость! Който е дързостенъ и смѣло отива право срѣщу врага, той е спечечелилъ вече половинъ побѣда.

Нѣма по-страшенъ призракъ отъ дързостьта, подѣйствително срѣдство за да противодѣйствувашъ на призрака отъ упоритостьта. Щастието благоволи къмъ смѣлия: не чакай сгоденъ мигъ, а създай го! Прѣдпочитай да бждешъ осжденъ за излишна смѣлость, отколко за излишна прѣдпазливость. По-голѣмата смѣ-

лость побѣждава по-малката. Блазѣ на войски, които често проявяватъ смѣлость, па макаръ и неумѣстна.

Характеръ, що не измѣнява взетото рѣшение до като обстановката безусловно и неотложно не поиска това, а мжжествено изпълни го до край. По-добрѣ да настоявашъ върху посрѣдственъ планъ, отколко да го измѣнявашъ. Даже погрѣшни разпоредби, изпълнени твърдо и сръчно, нерѣдко прѣвръщатъ въ побѣда полуизгубенъ вече бой.

Упорството често замѣнява гения. То ни дава сила никога да не се признаемь побѣдени и всѣкога да сме готови по-скоро да умремь на мѣстата си, отколко да отстжпимъ крачка назадъ.

Нападай и се защищавай съ всички сили. Стига малко, нагледъ, ничтожно упорство за да наклонишъ успѣха на своя страна. А изпущайки ничтожни, нагледъ, прѣдимства, можешъ да изгубишъ голѣми успѣхи.

Побѣждава, който е по-упоритъ и смѣлъ, а не който е по силенъ. Изведнажъ не се побѣждава: и врагътъ бива твърдъ. Понѣкога не сполучвашъ и 2 — 3 пжти; тогава нападай четвърти пжть и по-вече, додѣ не получишъ своето.

Само това да знаешъ: опитай се пакъ! — Шесть пжти ли паднешъ, шесть пжти стани.

Въ бой нѣма смѣна. Попаднешъ ли въ бой, ще останешъ въ него до край: подкрѣпа ще има смѣна — никога. Всѣка часть да знае, че додѣ неприятеля не е разбитъ, тя е длъжна всичко да даде и отъ нея всичко искай.

Само оня бой може да бжде изгубенъ, за който офицеритѣ мислятъ, че е изгубенъ и прѣкратяватъ усилията за да побѣдятъ. Губи оная страна, която първа се отчае въ успѣха.

Който заплати цѣната на побѣдата, той никога не трѣбва да се бои отъ разбой.

Дишай съ непоколебима увѣреность въ успѣха; тя насърдчава малодушнитѣ, възхищава юначнитѣ.

Често подчиненитѣ залѣгатъ да отгатнатъ мисълта по лицето ти. Дѣйствувайки хладнокръвно, не давай да четатъ по лицето ти, освѣнъ когато самъ искашъ това.

По-свѣтло гледай: Лицето е огледало на сърдцето. Мисли жизнерадостно. Не слушай кожолюбцитѣ, чиито думи сж отровни и пагубни, макаръ и краснорѣчиви.

Гледай самоотверженитѣ, чиито доводи не сж думи, а постжпки и подвизи.

За добра честь нѣма крила и тилъ, а всжду е лице, отдѣто е неприятеля.

Колко неочаквано и да изпъкне врагъ, не забравяи едно: че можешъ да го биешъ или съ ножъ, или съ огънь. Изборътъ е лекъ: ако врага е близу, всѣкога ножъ; ако е по-далеко, изпърво огънь, послѣ ножъ.

За да се прѣдпазишъ отъ изненада: непрѣстанно разузнавай дѣйно; всички свѣдѣния не чакай отгорѣ на готово; не се успокоявай додѣ не узнаешъ, що и колко има прѣдъ тебе.

Всѣкога охранявай се будно отпрѣдъ, отстрани, отзадъ. Непроходими мѣста нѣма: човѣкъ може да мине всжду, а напада е толкова по-опасенъ, колкото е по ненадѣенъ. Постоянно правило: частьта върви и почива всѣкога съ потрѣбната охрана.

Всѣкога слѣди будно, що върши врага, па използувай грѣшкитѣ му веднага. Постоянно слѣди дѣйностьта на нашитѣ части и знай тѣхнитѣ нужди въ всѣки мигъ за да можеше веднага да ги подкрѣпишъ.

Прѣдизвѣстявай за всички предстоещи трудове и опасности, та юнацитѣ ти да не срѣщнатъ нищо ново, нечуто, непознато и всѣкога спокойно да се прѣдаватъ изцѣло на една мисъль: да унищожатъ врага. Единъ прѣдизвѣстенъ войникъ струва за двама.

Всѣкога съобщавай: що знаешъ за неприятеля, кои наши части сж отпрѣдъ, отстрани, отзадъ; цѣльта за непрѣменно достигана, та всѣки да знай, що и защо върши, кждѣ и зещо отива, дѣ и за какво се разполага, та ако ти паднешъ, другъ да изкара работата до край.

Всѣки войникъ да знае задачата на отдѣлението, взвода, ротата; всѣки офицеръ — на ротата, дружината, полка.

Всѣкога оврѣме и лично огледвай мѣстностьта, па обмисляй и разрѣшавай въпроситѣ:

Що може да направи врага, за да ми побърка да достига цѣльта? Какво ще направя, ако изпъкне отнѣйдѣ пѣхота, артилерия, конница?

Ако нѣкой отъ тия въпроси те спъва, то, значи, погрѣшно настжпвашъ или се разполагашъ: веднага поправи грѣшката си и бжди готовъ за всичко. Отваряй си очитѣ, да ги не отворятъ. — Пази се отъ всѣко зло,

додѣ не ти е дошло. — Рѣшавайки въпроситѣ за неприятеля, никога не го считай по-лощъ отъ себе. Не го подцѣнявай, не го прѣзирай!

6. Войната е область на търкания и задръжки, плодъ на опасности, тѣлесенъ напънъ, случайности. Търканията влияятъ много върху всѣка работа: донесенията сѫ често противорѣчиви, невѣрни и неясни; важна вѣсть пропада или късно достига; заповѣдьта е смѫтно дадена, злѣ разбрана или погрѣшно прѣдадена; часть взела невѣрна посока и не дошла дѣто се чака... Всѣки очаква по-вече лошото, прѣувеличава недоброто...

Всички основи на войната сѫ крайно прости. Тѣ се забравятъ не защото не се знаятъ, а защото не ни достига рѣшимость да ги приложимъ до край.

На война всичко е много просто, но най-простото се достига твърдѣ трудно. Трудноститѣ се трупатъ една върху друга и образуватъ много прѣчки, които ни задържатъ далеко отъ цѣльта.

Само твърда, желѣзна воля може да наддѣлѣе спънкитѣ, да отстрани прѣчкитѣ. Успѣхътъ на война се гради върху волята; умътъ подсказва само най-лекия пѫть къмъ успѣха.

Войната е дѣло неизмѣримо по вече на волята, отколкото на ума. Да останешъ вѣренъ на възприетата отначало основна мисъль е най-трудно и то е дѣло на волята.

Изворътъ на всѣко величие въ волята стои. Характерътъ създава величието народно. Побѣждава не помногобройната войска, а оная, въ чийто редове има повече енергични характери.

Който нѣма воля, всичко му е неволя. — Злото на злинитѣ, то е похабата на волята. — Безволникъ-полъчовѣкъ, непотрѣбникъ, нескопосникъ, играчка на събитията, плячка на сѫдбата.

Имайки прѣдъ видъ общата цѣль, разпореждай се бързо и на всѣка заповѣдь давай отпечатъкъ на непоколебима воля, желѣзна мощь, която изключва всѣка мисъль за непослушность: умри, но заповѣдьта изпълни!

Стремежътъ да се съвѣтва показва бойната негодность на началника. Почвай. Дѣйствувай! Врѣмето е поскѫпо отъ всичко: войната е дѣло на такта и минутата.

Колкото неочаквани прѣчки и да срѣщнешъ по пѫтя къмъ цѣльта, мисли какъ да ги наддѣлѣешъ, а

не мисли, че работата е лоша. Нѣма ни ако, ни но, ни защото: побѣди или умри! Всѣка прѣчка за по-добра случка.

При обуката Замисляй се по-вече не надъ издирване прѣчки, а надъ срѣдствата: а за да ги наддѣлѣешъ. Навикътъ да се боришъ съ прѣчкитѣ е необходимъ: безъ него пропада самата способность за борба.

Посѣй постѫпки, за да пожънешъ навикъ, що закалява тѣлото противъ силния напънъ, душата противъ опасность, сѫждението противъ минутнитѣ впечатлѣния. Трудътъ е училище на характера.

II. Свойства на тълпата

Тълпата нѣма ни воля, нн разумъ, а само страсти и нагони.

Бидейки многобройна. тя усѣща непрѣодолима сила и върши работи, които никога човѣкъ не би направилъ самъ.

Бидейки безлична, тя не усѣща отговорность и дава воля на разрушителнитѣ си нагони.

Неспособна да внимава, да наблюдава, да мисли, тя е: много лековѣрна: на война се разнасятъ най-невѣроятни и безъ друго прѣувеличени слухове. На война лъжатъ необуздано. Войната ражда легенди. Никакъвъ слухъ на вѣра никога не взимай. По-вече вѣрвай очитѣ си, а не ушитѣ си. Свой глазъ (око) — алмазъ.

Леко избухлива, защото личностьта дѣйствува, слѣдвайки случайни възбуди.

Крайно промѣнлива, защото възбудителитѣ ѝ сж много различни, а тя всѣкога имъ се подчинява.

Крайно едностранчива: изцѣло приема или отхвърля внушенитѣ ѝ мисли, мнѣния, вѣрвания.

Извънредно податлива на внушение: мисъльта на едного веднага завладѣва всички.

Чувствувайки се силна, тя е всѣкога права, властна, раздразнителна: не търпи прѣпирни, не признава грѣшки, не допуща невъзможно, Възбудена, съзнавайки силата си, тя може да се хвърли върху неприятеля, грубо да сломи отпора или да се остави да бжде смазана на позицията. Всѣкога готова да възстане противъ слаба власть, тя робски се прѣкланя прѣдъ силата:

Заповѣдвай властно, увѣрено, спокойно, безусловно. Главно срѣдство за да подчинишъ хората: не показвай съмнѣние въ това, че може да не се подчинятъ!

Но когато се усѣща неспособна да извърши подвигъ, тя отстжпва прѣдъ призракъ: все силенъ е оня, който може да ѝ внуши вѣра въ непобѣдимость.

Благоустроена, еднородна, подчинена на разумна воля, войската не е тъй избухлива и непостоянна, както тълпата. Тя обладава твърдость, постоянство и най-главно дисциплина, що създава у всѣки военен силенъ характеръ, вкоренява непобѣдимо чувство на дългъ, вдъхва взаимно прѣданность и образува непоколебимо цѣло, което безъ нея би се разпилѣло при първа опасность.

Силитѣ, що сдържатъ страха, сж доведени до най-високъ напънъ: самолюбието прѣдъ познати другари и началници, които иматъ право щедро да награждаватъ и строго да наказватъ; навицитѣ за точна и бърза послушность; примѣрътъ на началницитѣ, които сж отпрѣдъ; страхътъ отъ началницитѣ, които сж отзадъ; довѣрието къмъ другаритѣ; твърдата увѣреность въ силитѣ.

Побѣждава благоустройството, дисциплината, тактиката, а не числа безъ тия качества. Часть, разумно устроена, тѣсно свързана, дисциплинирана, обучена прилича на параходъ, който побѣждава стихийната сила на океана (неустроена маса). Сравнена съ тълпата, войската е великанъ, що срѣща много пигмеи.

Но войската е искуственно и недѣйно цѣло. Тя е всѣкога наклонна да стане тълпа. Само усилието на началницитѣ я удържа като благоустроени единици, пълни съ животъ и дѣйность.

Двигатели, които може да подържатъ това благоустройство сж: твърда дисциплина; многобройни младши началници, добрѣ обучени, ползуващи се съ почитъ и довѣрие на подчиненитѣ, бързо замѣствани. Само въ силни кадри живѣе и се развива редъ, дисциплина, истински духъ, който е главния нервъ на войната. Офицеритѣ сж жизнената мощь на войската. Каквито сж офицеритѣ, такава е и войската.

Строеве, които удържатъ войницитѣ въ ржцѣтѣ на началницитѣ; запазване постоянни тактични единици.

При обуката изработи похвати, чрѣзъ, които да въстановявашъ частьта, станала тълпа: навикъ къмъ редъ, единство, подчиненость, пълна тишина въ строя; спиране огъня по знакъ; бързъ сборъ и движение задъ началника; сборъ около знамето; срѣчно сглобяване врѣменни единици, командувани отъ най-близки началници.

Обратно: издирвай способи за да прѣвърнешъ неприятелскитѣ войски въ тълпа; бързо, упорно, дръзко действувай; неочаквано и нощя нападай; съсрѣдоточавай сили срѣщу едно мѣсто за да съкрушишъ врага съ неотразимостьта на удара. Успѣешъ ли въ това, веднага използувай разстройството му и дерзай: той е твой! Тече ли ти, тичай и ти!

Паника възниква поради нѣкой слухъ или непрѣдвидена опасность, често ничтожна и даже въображаема:

Нощя, предъ неприятеля: иска се грижливъ изборъ на началници, войници и безброй прѣдпазливости, прѣдвидливости, прѣдизвѣстявания;

Деня, прѣдъ неприятеля: слѣдъ несполука, слѣдъ упорна битка, която причинява голѣми загуби, поколебава вѣрата у войницитѣ и тежко се отразява върху тѣхната душа;

Всѣкога, когато сѫ злѣ поведени въ бой.

Паниката се разпространява съ неудържима сила и причинява пагубни безредици. Ако нощя паника зарази пѣхотна часть, чийто пушки сѫ пълни, голѣми нещастия сѫ почти неизбѣжни.

За да спремъ паниката, искатъ се срѣдства силни, ужасяващи по-вече отъ страха прѣдъ неприятеля и бързо употрѣбени: ако знаешъ водача — уничтожи го; убий душата на тълпата, разпилѣй я: силата ѝ е въ мнозинството. Прѣкото силно внушение на залпа изведнажъ отрѣзвява помѫтенитѣ съзнания.

Но прѣдупрѣждението е по-добро отъ лѣчението. Надѣжни срѣдства за да не допуснешъ паника:

1. Да възпиташъ здраво войника въ чувство на дългъ, въ готовность къмъ смърть, довѣрие къмъ началници и другари, прѣзрѣние къмъ врага, непоколебима увѣреность въ успѣха.

2. Духовно господство, опитность, прѣдвидливость на началницитѣ. Да началствувашъ, значи да прѣдвиждашъ:

Не допущай изненади; избѣгвай лишната умора; прѣдпазвай ги отъ прѣзрени хора, що врѣдно влияятъ върху духа; бързо прибирай раненитѣ; не допущай да оставятъ редоветѣ.

Често обвиняваме народния характеръ въ туй, въ което би трѣбвало да обвиняваме лошитѣ разпоредби

на началницитѣ и тѣхната неспособность да влияятъ върху духа на войскитѣ.

Вождьтъ е душа на войската: Силна войска съ войвода. Овци безъ овчарь, на вълка сѫ даръ.

Тя почита силата, обича водачъ твърдъ, прѣдприемчивъ, упоренъ, готовъ да се жертвува за дѣлото, въ чието име я води слѣдъ себе и способенъ да ѝ вдъхне пълно довѣрие, що му дава право да гледа, да мисли, да дѣйствува за всички.

Туй неотразимо господство е плодъ на спокойство въ опасность, вѣра въ себе и въ войската, грижи за нея, знание на духа и нравитѣ ѝ, лично достойнство.

За да извърши подвигъ, водачътъ, прибѣгва къмъ внушение съ погледъ, знакъ, кѫси, прости, огнени слова, поражаващи въображението образи. Но най-неотразимото му срѣдство е личния примѣръ: той електризира войската и вдъхва ѝ страсть къмъ успѣха.

И така: колебаятъ ли се войницитѣ прѣдъ опасность, покажи имъ, че прѣзирашъ смъртьта. За да водишъ войска на смърть, самъ не бой се да умрешъ.

Страдатъ ли, страдай заедно съ тѣхъ.

Искашъ ли да бѫдатъ бързо, точно, самоотвержено послушни, самъ бѫди такъвъ.

Искашъ ли да имъ внушишъ здрави бойни основи, не спори, не доказвай, а безуморно и въ едни и сѫщи, кѫси и силни, изрази, повтаряй, набивай, утвърждавай: за войската има само една краснорѣчива фигура — повторението.

Накѫсо: най-възвишената ти длъжность е да бѫдешъ постоянно живъ примѣръ на войницитѣ си. Никога тѣ не сѫ тъй покорни и прѣданни, както въ боя. Тѣхнитѣ очи сѫ постоянно обърнати къмъ тебе. Твоето юначество и хладнокръвие ги ободрява и ги прави способни на всичко да се рѣшаватъ, всичко да пожертвуватъ.

По-високо отъ всички науки стои умѣнието да управляваш човѣци. Усърдно издигай мѫже, които успѣшно управлявайки часть, показватъ способность да управляватъ не по-малко успѣшно още по-голѣма часть.

Човѣкъ удвоява цѣната си, когато е поставенъ на съотвѣтното си мѣсто. Камъкътъ на мѣстото си тежи.

III. Подготовката на войската

Общи длъжности на всѣки началникъ. Основи на началничеството: прѣданность къмъ дълга, воля, знание. Всичко се гради на самоотверженостьта.

За да началствуващъ законно, достойно и полезно, забрави себе си, остави на страни личнитѣ си вкусове, облаги, слабости; изцѣло отдай се на дълга си. Личностьта не е нищо, длъжностьта вѣчно остава. Дългътъ е суровъ, неумолимъ. Той иска, повелява, налага безусловно: до смърть „длъженъ си", „трѣбва".

Обичай, почитай и здраво дръжъ войника въ ржце. Влизай въ най-малкитѣ му нужди, но съ твърдата ржка на закона наказвай го за отстжпки отъ военнитѣ длъжности.

Искашъ ли да познаешъ човѣка, дай му власть въ ржката. — Сила воля разваля.

Бжди глава, примѣръ въ всичко.

Пази всѣкждѣ строга, но законна дисциплина: подържай всѣкога бодъръ воински духъ.

Бжди справедливъ, винаги еднакъвъ и непрѣклоненъ въ исканията си.

Рѣшавай се бързо и безповратно; заповѣдвай кратко, ясно и твърдо; дѣйствувай дръзко и упорно.

Веднажъ заповѣдашъ нѣщо, искай да бжде безъ друго изпълнено точно, бързо, самоотвержено, умно.

У строгъ началникъ и тежката служба се изпълня охотно. Само строгитѣ началници отхранватъ калени войници.

За да побѣдимъ, трѣбва всички единодушно да изпълнимъ волята и мисълта на едного. Ако нѣма точность и бързина, не ще има и единодушна дѣйность; ако нѣма самоотверженость, не ще има готовность да страдаме и умираме, а безъ това не е мислимо да достигнемъ военни цѣли; ако не работимъ съ ума, не ще можемъ да разберемъ мисълта на началника, ни да издиримъ срѣдства за да я осжществимъ най-добрѣ.

Често и неочаквано провѣрявай, дали всѣкога и всичко се изпълня бързо, усърдно, правилно.

Провѣрявай твърдо, постоянно: за да оцѣнишъ достойния, за да подбудишъ нехайния, за да упжтишъ сгрѣшилия.

Отговаряй охотно за всичко, станало въ частьта ти. Личната изправность е заслуга само за редника: началникътъ отговаря прѣди всичко за подчиненитѣ и сетнѣ вече за себе.

Дръжъ всѣкога началника! — Всѣка планина има своя тежина. — Държи попа да е мирно селото.

Знай подчиненитѣ си, както знаешъ себе си, за да умѣешъ да се владащъ и отъ всѣкиго съответно да изискваш.

Помни поименно хората си, за да извикашъ, кога потрѣбва, всѣкиго-и да му покажешъ предъ всички, че го знаешъ и следишъ.

Знай всѣкога кой кждѣ е. Често и неочаквано провѣрявай по списъкъ, дали всички сж на лице.

Паритѣ и патронитѣ броимъ повече отъ войницитѣ: не е ли грѣхота? Време е да свършимъ съ безконтролния разходъ на хората.

Знай службата твърдо. Умѣй да обучавашъ спокойно и свѣсно. Ако искашъ успѣхъ, безъ друго работи изъ день въ день, усръдно и безморно:

Кой що сѣе, това жъне. — Колкото присърдце, толкова сполука. — Каквато вѣщина, такова и имане.— Успѣхътъ зависи отъ качеството: Единъ вълкъ стига на едно стадо.

Чети усръдно онова, що прѣко засѣга твоята дѣйность, та знанието да отговаря на длъжностьта. Обсеби основитѣ твърдо, безотчетно; преобрази ги въ чувство; обърни ги въ вжтрѣшна подбуда на дѣйностьта си.

Знанието на уставитѣ е основна за бойна подготовка на офицеритѣ: но боятъ не допуща точни правила; *лична* подготовка е безусловно необходима.

Охрана и обука. Единствена цѣль: *подготви воина за бой*, сир. да може: 1. *да се жертвува*; 2. да дѣйствува тъй, че тая жертва да бжде възможно по-полезна за нашитѣ, по-пагубна за враговетѣ.

За да се жертвува, вкорени длъжноститѣ му къмъ Отечеството, Царя, началницитѣ, другаритѣ, себе си;

Главно човѣшко качество е *духовната мощь*, плодъ на *ума*, що оцѣнява, *волята*, що извършва, *юнащината*, що прѣзира смъртьта. Тя е царица на бойнитѣ полета.

Задача на охраната — да я развие у воина до готовность *да умре, но да побѣди*. Като е така, *преди всичко възпитавай!* (Охрана — умѣние да прѣвърнешъ съзнателного въ безсъзнателно).

За да дѣйствува, обучи го силно да ржга, точно да стрѣля, дълго и безуморно да върви, дружно да работи всжду да минава, всичко да надвива.

Прѣди всичко развивай и укрѣпявай самоотверженостьта у воина. Искай само готовность къмъ смърть и великитѣ подвизи ще дойдатъ сами по себе. *Да знаешъ да умирашъ — ето разковничето на побѣдата.*

Цѣната на воина зависи изцѣло отъ офицера. Тя е плодъ на *съзнателната* и *одухотворената му дѣйность*.

Изтръгни охраната отъ ржцѣтѣ на рутината, казармата и я прѣдай въ по-надеждни ржцѣ, офицерскитѣ.

Само офицеръ може да възпита и обучи войника. Офицеръ — възпитатель, учитель и водачъ на бойната народна сила; той не може да бжде само строеви инструкторъ, сир. да посѣщава частьта само въ часоветѣ за строеви занятия.

Да възпитавашъ офицера въ служебния дългъ е много по-нужно, отколкото войника. Служебната опитность, даже и голѣма, даже и плодоносна, сама по себе малко значи, ако не я дѣлимъ съ идещитѣ да ни смѣнятъ млади служители на дълга, ако усрърдно не подготвяме мжже, отъ насъ по-самоотвержени и подостойни.

Усърдно *провѣрявай* офицеритѣ, дали знаятъ работата си. Голѣма бѣда е, ако не я знаятъ твърдо: за да учишъ други, трѣбва самъ да умѣешъ.

Ако голѣмиятъ не насочва. малкиятъ забръква пжтя.

Безъ друго привличай офицеритѣ *да говорятъ* съ войницитѣ. Който обича воина, който е прѣданъ на дѣлото и го знае. той ще намѣри, що да каже. Езикътъ на сърдцето е неизтощимъ.

Ротнияъ командиръ изработва сърдцата и духа на войницитѣ; взводниятъ — е прѣкъ отговорникъ за хода и плодоветѣ въ охраната и обуката.

Основи: 1. Свиквай война съ опасности, ненадѣйности, трудности; учи го спокойно да ги побѣждава да бжде упоритъ, никога да не се отчайва.

Срѣдства: практика, що кали душата и сърдцето; личенъ примѣръ, що увлича; чести беседи, що възпламеняватъ.

Вкорени въ сърдцето му, че трѣбва да се бие до послѣдня капка кръвь; останалото ще му подскаже въ боя собствения здравъ смисъль и нагона за самосъхраната

Вдъхни му въ душата никога да не отстжпва: ще имашъ непобѣдима часть. Безполезно и опасно е да го учишъ да се крие и спотайва, да стрѣля много отъ далеко и много бързо, да се прѣструва раненъ . . . Юначни началнико! не ставай учитель по безнравственость и страхливость.

Закалявай ги по единично: който самъ малко иска да знае отъ опасность, още по-малко ще се бои, когато действува съ другари. Пжтувай въ мрачни, бурни, дажделиви нощи прѣзъ голѣми гори, пустинни мѣстности; мини прѣзъ заглъхнали гробища, поспри се, посѣдни, помисли: животътъ е блѣнъ, а смъртьта — дѣйствителность,.. Сквозни напади. Учения подъ орждейни траектории.

Човѣкъ става такъвъ, какъвто го вземешъ въ практичнитѣ обноски къмъ него. Обръщай се къмъ него като къмъ сжщество разумно, къмъ мисъльта и сърдцето му и той ще се развие и умствено и нравствено.

Никога не заплашвай: България има нужда отъ мжже, които не се боятъ отъ нищо. Убѣди го, че да служи честно за него е полезно.

Не затжпявай, не унижавай, не бий. не хлузгай, а честно развий главата му, твърдо закали сърдцето му, за да бжде всѣки мигъ готовъ да се пожертвува. Личностьта е светиня. Чувството на лично достойнство е сила.

2. Развивай самодейность, която стои по-горѣ отъ страха отъ отговорность.

Основи: прѣди всичко отхранвай твърди характери, способни да забравятъ себе, достигайки общитѣ цѣли;

Всаждай твърдо знание, що дава увѣреность въ себе, а тя пъкъ — сила да се рѣшава бързо, да изпълня сръчно и съ крайно упорство;

Довѣрявай на подчинения. Довѣрието прави обноскитѣ по-нравствени, по-чисти, по-благожелателни. А закоравѣлото недовѣрие не разполага човѣка къмъ честно изпълнение;

Изяснявай обстановката, точно посочвай цѣльта, давай изпълнителю съотвѣтнитѣ срѣдства, но не се мѣси въ работата му, когато виждашъ, че я върши свѣсно. Въ боя и своята ще ти бжде достатъчна.

Не унижавай подчинения, отнемайки законното му право: отговаряйки, самъ да разпорежда. Непризнавайки почина, снемашъ и отговорностьта.

Човѣкъ се занимава отъ сърдце само съ онова, за което отговаря прѣдъ закона; съ онова, въ което се усѣща по-вече или по-малко господарь. Човѣцитѣ не сж ангели: работи тъй, че всѣки да е лично заинтересованъ да бжде изпълнителенъ.

Не стѣснявай съ дребни и пусти разпоредби, наставки, указания, разяснения. По-добрѣ да не дозаповѣдвашъ, отколко да прѣзаповѣдвашъ;

Отдалеко не заповѣдвай: близкиятъ до врага вижда по-ясно; не отговаряй но въпроси, що подчинения самъ трѣбва да рѣши; не допущай да се оправдава съ: „тъй е заповѣдано“, „тъй е въ устава написано“;

Не прѣскачай посрѣдни началници, не ги обезличавай. Всѣки чинъ да има своя кржгъ за починъ и отговорность, всѣка часть да бжде пропита отъ собствена дѣйность и животъ;

Намѣсвай се само когато дѣйствува погрѣшно, сир. несъгласно съ цѣльта и обстановката;

Не осжждай, не наказвай подчинения, ако прояви неумѣстенъ починъ, а търпѣливо разяснявай и назидавай. Осжждайки и наказвайки съвършено ще заглушишъ почина, а нѣма да го удържишъ въ желателнитѣ граници.

Починъ може да се развие у войника, само ако работи надъ него офицеръ, способенъ съотвѣтно да използува всѣки служебенъ случай.

3. Учи само онова, що е крайно необходимо и практически полезно. Помни: всичко безполезно е врѣдно

Учи малко, но основателно. Количеството е врагъ на качеството. Дѣто учатъ много, тамъ не знаятъ главното. Полузнанието е най-опасния врагъ на войската.

Колкото по-постоянно ще помнишъ, че трѣбва да прѣдадешъ войну не всичко, що самъ знаешъ, а само онова що нему е необходимо да знае толкова по-добрѣ.

4. Обучавай разумно, сир. тъй, че сама по себе да се вижда цѣльта, що гонишъ. Разумно ако учишъ, всичко ще направятъ.

Отхранвай мислещи човѣци, а не автомати. Войнътъ не е машина. Умътъ ржководи волята. Човѣкъ работи съ ржцѣ и нозѣ разумно само тогава, когато разбира, що искашъ отъ него.

Самъ мисли по-вече и хората приучи да мислятъ. Безъ това никаква работа нѣма да успѣе. На война работата трѣбва да върви ржка за ржка съ постоянно размишление.

Да вдървенишъ не значи да изучишъ. Води непрѣстанна и немилостива борба съ умствена лѣнность, рутината, автоматизма, уставопоклонството: смъртни врагове на воина.

(Рутината има свойство да убива всѣка мисъль, всѣки чистъ полетъ, всѣки напрѣдничавъ починъ. — Уставътъ е за насъ: той не е написанъ за да ни сковава, ни да ни оправдава. Прилагай го съзнателно не държайки се о него, като слѣпецъ о тояга).

Въ обуката слагай по-вече здравъ смисъль и особно по-вене сърдц. Учи, а не мжчи!

Наблѣгай особно на единочката въ полето; тя е първа и най-важна работа. Посвѣтявай ѝ по нѣколко занятия седмично и вънъ отъ врѣмето, отредено за нея.

Наблѣгай много и върху нощнитѣ учения: виждане, слушане, опознаване, редъ. тишина, свръзка, посока, охрана, окопаване.

По-добрѣ кжсо, но свѣсно учение. Често най-кжситѣ уроци сж най-добритѣ,

За да обучавашъ бързо и усвѣшно, работи по оврѣме обмислена програма, въ която вложи душата си, знанието си, опитностьта си.

Нашето дѣло е изцѣло построено на противорѣчиви данни: на всѣка стжпка давай си отчетъ: що за смѣтка на какво трѣбва да достигашъ,

Различавай важно отъ не важно: инакъ и себе нѣма да прѣдпазишъ и подчиненитѣ ще подведешъ.

Учи по редъ, почвайки отъ най-важното. Истинскиятъ обучаващъ тъй разбира войнишката наука, че безъ спънка знае, кое отъ нея трѣбва да изхвърли, ако за обука му дадатъ 3, 2, 1 мѣсецъ, двѣ недѣли, недѣля и най-послѣ 1 день.

Колко способенъ и да е воинътъ не може да стане, въ едно и сѫщо врѣме, превъзходенъ стрѣлецъ, фехтувачъ, строякъ, гимнастикъ. Наблѣгай на по-важното за боя (стрѣлба, бой съ ножъ), отреждайки повече врѣме за него. Съвършенството въ коя годѣ една часть е погуба за цѣлото. Стрѣлбата дава кожолюбци; боятъ съ ножъ — кървожадници; строятъ — автомати; гимнастиката — акробати. А боя изисква цѣлостенъ човѣкъ, способенъ да бѫде самостоенъ въ веригата; автоматъ въ сгѫстения строй; спокоенъ при стрѣлбата; разяренъ левъ при работата съ ножа.

Различавай второстепенно отъ главно и когато се сблъскватъ едно съ друго, да изпълня главното.

Ако наблѣгашъ на онова, що по се вижда, обикновено ще изпуснешъ изъ видъ онова, що по е важно. Който поставя обряда на една дъска съ длъжноститѣ, у него рано или късно, но неминуемо обряда ще изтиква длъжноститѣ.

Изучи и прилагай само прости форми, които усвой твърдо. Всичко изкуствено и сложно забрани.

Учи още отъ първата стѫпка, всичко да изпълня точно и правилно. Навикътъ е една мѫка, отвикътъ—двѣ.

5. Обучавай постепенно, отивайки отъ просто къмъ сложно, отъ леко къмъ трудно, отъ познато къмъ непознато, отъ близко къмъ далечно.

Учи дѣлото по части, но безъ друго съединявай ги въ едно, както се съединяватъ при дѣйствие срѣщу врага.

Не почвай да подготвяшъ частьта, додѣ всестранно не задършищъ единочката. Минивайки къмъ подготовка на частьта, безъ друго почвай съ работа надъ отдѣления и взводове и обучи ги добрѣ по всички отдѣли.

Изпърво покажи разчленно проститѣ тактични похвати и когато бѫдатъ здраво усвоени, тогава рѣшавай тактични задачи (гл. V).

Примѣри за постепенна обука: ласовой въ караула, въ охраната, патруленъ, ординарецъ, постъ, патрулъ . . .

Патрулъ: членъ, страниченъ, тиленъ, стражевъ, боенъ, самостоятеленъ.

Рѣзкиятъ прѣходъ отъ покой къмъ усилена дѣйность и обратно е врѣденъ и не минава безнаказано.

6. Учи нагледно. Проповѣдвай съ примѣръ. Учи съ дѣла. Стремежътъ къмъ разговорно изучване работата не трѣбва да бѫде търпимъ: военното дѣло лежи изцѣло въ изпълнението.

Изправо покажи, що и какъ да направи; сетнѣ по редъ и практически провѣри дали сѫ разбрали. Подобрѣ веднажъ да покажешъ, отколкото 20 пѫти да разкажешъ.

Никога не тълкувай онуй, що се вижда само отъ практика. Никога не казвай името на нѣщо, до като не покажешъ самото нѣщо. Дума безъ прѣдметъ нищо не значи.

Отведнажъ много и набързо не показвай. Грѣшкитѣ поправяй винаги спокойно, ясно и кѫсо; ако не разбира, покажи на себе, а за да вижда по-добрѣ — стой по-далеко.

Поправката съ думи показва грѣшката на поименно посоченото лице, възбужда внимание, приучва го да разбира човѣшка рѣчь и укоренява навика отъ дума бързо да минава къмъ изпълнение. А лѣпейки човѣка съ рѫцѣ не му се дава ни най-малка представа — въ що е грѣшката му.

Не поправяй отдалеко; недѣй крещи, когато частьта е разчленена или върви: нѣма да чуе и повече ще сбърка; самъ ще се разсърдишъ, ще се засуетишъ, всичко ще разстроишъ. Спри частьта, извикай началницитѣ, спокойно изтъкни къмъ грѣшката, дай имъ да прѣдадатъ на хората си волята ти, па продължавай работата.

Искайки да учишъ съ показъ, безнравствени работи никому не възлагай. Военното знание безъ нравствени основи развращава. Примѣрщина не допущай, сир. лезъ патрони не пълни; вѣтъра не муши; безцѣлно патрули не пращай; на посоки не стрѣляй; въображаемъ врагъ не нападай; прѣдполагаеми прѣчки

не създавай. Накжсо: нагласи обуката тъй, щото воина да вижда всичко и да си въображава възможно по-малко.

Но практичната обука, колкото всестранна и да е, не може да не остави празнини. Съ разказъ закрѣпяй всичко показано; прибавяй онова, що не може да се покаже; развивай по-широкъ гледъ върху дѣлото.

Всѣка обука свършвай съ поука. Бесѣдитѣ сж мощно срѣдство, за да вкоренишъ здрави военни гледове. Бесѣди дръжъ вънъ отъ строя, а не съ ранци на гърба. Сладкодумствувай съ дѣла: говорътъ струва толкова, колкото струва говорительтъ. Мощно говори, който мощно чувствува. Говори винаги съ езика на сърдцето: „ако въ думитѣ ти нѣма любовь, тѣ сж мѣдь, що звънти и кимвалъ, що дрънка".

7. Дълго и настойчиво повтаряй главнитѣ основи и дѣйствия, додѣ станатъ навични за войника. Изведнажъ нищо не се разбира напълно. Всѣки мигъ отъ службата си воина или да учи, или да прилага изученото.

Човѣкъ става робъ на често повтарянитѣ правила и дѣйствия, сии. на навика. Но за да навикне иска се врѣме и постоянство.

8. Обучавайки, възпитавай, сир. запечатвай въ душата му необходимитѣ основи, волеви качества и чувства, свръзвайки всѣки прѣдметъ и всѣко упражнение съ вжтрѣшната му смисъль, сир. цѣльта.

Създавайки на всѣка стжпка изненади, приучи воина да не се слисва, а бързо да съображава, веднага да рѣшава и сръчно да изпълнява;

Поставяй цѣли, чието достигане изисква упорство;

Достигай смѣлость и дързость тамъ, дѣто, нагледъ, нѣма мѣсто за тѣхъ;

Всѣки стремежъ напрѣдъ всѣкога подържай, приучвайки заедно съ това да се надѣва само на себе.

9. Заинтересовай го къмъ обуката, не чакайки безплодно, работайки бодро, весело, живо; усрьдно будейки съревнование у него; хвалейки го на врѣме и на мѣсто; будно пазейки човѣшкото му достойство. Не може да водишъ часть, въ която нѣма любовь къмъ службата.

10. Развивай и подържай внимание, постоянно разнообразейки обуката; разкривайки мисли; достжпни за воина; говорейки разбрано и силно, държайки го настроенъ весело.

Учи тъй, щото вниманието да бжде постоянно напрѣгнато, щото всѣкога да има прѣдъ видъ възможностьта отъ неочаквана задача, въпросъ или настроение.

Учи тъй, щото воина нито мигъ по-напрѣдъ да не знае, какво ще прави.

Дългата обука на едно и сжщо уморява и мисъль и тѣло.

Въ всичко се вижда навикъ да се учи машинално: днесъ като вчера, а утрѣ като днесъ, еднообразно, мършаво. Не го навиквай къмъ учения по една програма, дѣто всичко може да се върши безъ да се мисли.

На мѣста отъ войника иска се внимание, него изпитватъ, а началницитѣ не считатъ туй задължително за себе.

Попътъ на законъ учи, а законъ не варди.

Ако постоянно и неочаквано слѣдишъ за системата и хода на обуката, добритѣ плодове сж несъмнѣнни. Ако ли чакашъ прѣгледи, нѣма да научишъ.

Въ основа на прѣподаването на първо мѣсто сложи нравствената сила, като рѣшаващъ двигатель. Военното дѣло нѣма смисъль безъ нравствени устои. Военнитѣ познания сж само до толкова цѣлесъобразни, до колкото сж основани на нравствената мощь. Наука, що изсушава чистия-й изворъ, е мрътва и врѣдоносна.

Не мждрувай лукаво; учи просто; не се впускай въ казуистични тънкости; всаждай здравъ смисъль и твърдо знание длъжноститѣ, безъ да се колебаешъ и отклонявашъ на страни.

Какъ да прѣподавашъ. Оврѣме приготви урока си писмено. Обмисли какво ще повторишъ, що ново ще прѣдадешъ, какъ ще го свържешъ съ по-рано наученото, какъ ще разяснишъ, за да се разбере и усвои добрѣ.

Не заговаряй, додѣ всички не сѣднатъ правилно и мирно. Пази тишина. Не допущай никой да влиза, да излиза, да се озърта.

Самъ не сѣдай. Не се разхождай. Небрѣжно и разпасано не стой. Свещенодѣйствувай.

Изпърво посочи цельта на урока. Говори просто, кжсо, живо, въодушевено.

Избѣгвай хитри, чужди книжни думи. Широко използува народнитѣ думи и пословици.

Разяснявай напълно заученитѣ думи. Безповратно изгони отъ обуката заучването неразбрани звукове.

Изпърво задавай по-малко и по-нататъкъ не минавай, додѣ не го усвои здраво. Подчертавай главното, що лесно се забравя, защото въ него всѣкидневната служба не дава практика. Учи тъй, щото главнитѣ длъжности да стърчатъ като свѣщи. Никога не жертвувай качеството за количеството.

Питай всички, поспирай се малко, па извикай по име оня, що искашъ да отговори. Не извиквай по редъ: останалитѣ ще задрѣмятъ.

Питай ясно, кжсо. опредѣлено, разнообразно. Задавай прости служебни задачи. Не давай въпроси, на които може да отговори само „да" или „не".

Ако искашъ работа да вършишъ, а не очи да замазвашъ, изхвърли отъ употрѣба въпроснитѣ учебници.

На всѣки урокъ изпитвай всички. Грѣшка е да питашъ 10 души по 5 пжти, а 40 да не питашъ нищо.

Приучи го да отговаря кжсо, но спокойно, точно, ясно и високо. Заучени отговори не допущай. Да говори несвързано, но свое. Съзнателно да учи всичко.

Ако отговаря невѣрно, питай други. Гледай внимателно да слѣдятъ отговоритѣ на другаритѣ.

Не дръжъ по цѣлъ часъ на урокъ, за да не уморявашъ. Уроцитѣ по-често прѣкжсвай съ гимнастика и, ако може, на открито.

Веднага слѣдъ всѣки урокъ, накарай да направи показаното, или да разкаже прѣдаденото. Научи го да работи, а не да говори. Да приложи — значи да знае.

Основитѣ не се мѣнятъ като ризитѣ: повтаряй безуморно все едно и сжшо. Туй е голѣма дарба, ако се върши свѣсно.

Не стига да учишъ, трѣбва да научишъ!

Бързъ успѣхъ не очаквай. Бжди спокоенъ, търпѣливъ, весело настроенъ. На оня, що не разбира, или е слабо развитъ, постоянно помагай.

Не се уморявай да разяснявашъ по 2, 3 понѣкога 10 пжти. Ако лично не направишъ, не обяснишъ, не посочишъ, никой за тебе нѣма да направи, да обясни, да посочи. Прѣподавашъ добрѣ, ако въ самия урокъ всичко усвои здраво.

Причината за неуспѣха дири отгорѣ надолу, вглеждвайки се първо у себе.

Основи за вжтрѣшенъ редъ: Слушай началника и въ нужда до него се обръщай.

Каквото и да ти се случи — обади.

Тоя законъ самъ изпълняй толкова по-строго, колкото стоишъ по-високо! Възпитавай се тъй, че да усѣщашъ вжтрѣшна потрѣба да обаждашъ за всѣка промѣна въ частьта си. Въ благоустроена сила, като въ здравъ човѣкъ: всѣки усѣтъ въ крайщата веднага достига до главата. Безъ тоя навикъ нѣма часть като живо сжщество: бѣда голѣма е неминуема.

Самоволно не се отлжчвай.

Пази оржжието въ редъ, тѣлото чисто, облѣклото спрѣтнато.

Воинъ, утвърденъ въ тия четири точки, ще бжде надеженъ, сир. правдивъ и всѣкога еднакво изпълнителенъ, както прѣдъ, така и задъ очитѣ на началника.

Дѣто има вжтрѣшенъ редъ, тамъ ще има и външенъ. — Залудо трудъ, кога нѣма редъ. — Редъ — всѣки военен и всѣко нѣщо — на мѣстото си; всѣка работа — на врѣмето си, честно и по установения начинъ. Редовностьта да стане навикъ на военния.

Военна дисциплина: съзнателна, самодѣйна и задължителна подчиненость; бърза, точна и добросъвѣстна изпълнителность; самоотвержена издържливость и правдивость.

Тя е въ това: да извикашъ всичко велико и свето, що се таи въ дълбочината на човѣшката душа; тя не е бездѣйно самоотречение, що не отива по-далеко отъ буквално изпълнение, па и то прѣдъ очитѣ, а самоотвержение на човѣкъ, що почита себе и затова наклоненъ да даде по-вече, отколкото иска формалния дългъ.

Основата ѝ е страха да огорчишъ началника, а не страха отъ сопата на началника.

Дисциплината е създадена за всички. Тя е силна само когато сжществува не само отдолу нагорѣ, но и **отгорѣ** надолу. Всички сме безусловно равни прѣдъ общия дългъ.

Здравата дисциплина е **взаимность**. Тя дава началнику не само права, но го и задължава: взаимность естествена и разумна: и кучето за храна те варди.

Нито една длъжность не трѣбва да мине безъ съотвѣтно право и нѣма право безъ чесно изпълнена длъжность.

Възпитавай тъй, че ясно да знае, кога и кого да слуша, а дѣ и да се съпротивява. Навикътъ едностранчиво да слушатъ въ всичко и всѣкога е опасенъ.

Послушностьта обърни въ навикъ, но безъ да затривашъ гъвкостьта на характера, безъ да обезличавашъ воина. Изпълнителностьта доведи до самоотверженость, сир. „по-добрѣ ще загина, но заповѣдьта ще изпълня".

(Безусловно, точно, точно незабавно изпълнение всички заповѣди, изобщо, не е вкоренено достатъчно. Ние не сме навикнали даже всѣкога да се разбираме единъ други; речешъ: или на дѣсно, а той отива на лѣво. Заповедитѣ не четемъ; ако ли четемъ, не ги изпълняваме. Не сме навикнали прочетеното да задържаме и прилагаме. Разпуснатость, сънливость на мисъльта или равнодушность къмъ работа и това, все едно: необходимо е да се взрѣмъ въ него и постепенно, но безъ друго да го изкоренимъ отъ себе.

Има военни, които щомъ подучатъ заповѣдь, дирятъ причини, откриватъ спънки, сочатъ сгоди, за да не я изпълнятъ. Прати го на работа, да ти каже вълци има на пѫтя. — Накарай лѣнивеца на работа, умъ да те научи).

За да вкоренишъ дисциплина иска се: **личенъ примѣръ**. Безъ личенъ примѣръ нѣма нравствено прѣвъзходство, а безъ нравствено прѣвъзходство нѣма дисциплина. Просвѣтеното нравствено прѣвъзходство е жизнена основа на началническото достойнство. И така:

За да служи воинътъ честно и отъ сърдце, самъ тъй служи. Чувството на дългъ се разпространява отгорѣ надолу.

Какъвто попътъ и прихода. — Ако попа попръдва, селото се насира.

Излизай какъвто си, докладвай каквото е: честната служба ще се зачете. Да излъжешъ началника си, значи да измѣнишъ на дълга си.

Кой лъже, нѣма да завърже. — Кой лъже, той тѫже, — Малъкъ лъжецъ — голѣмъ крадецъ. — Покажи ми лъжеца, да ти кажа крадеца.

Нравствениятъ равникъ е по-високъ тамъ, дѣто съзнаватъ недѫзитѣ си и открито ги признаватъ, отколко тамъ, дѣто страхливо ги скриватъ.

Еднаквость, твърдость и постоянство въ даденитѣ веднажъ, но безъ друго разумни заповѣди.

Разумнитѣ заповѣди всѣкога се изпълнятъ по съ присърдце; не разумнитѣ — затѫпяватъ началника; неизпълнимитѣ довеждатъ до непослушность, сир. коренно подравятъ дисциплината.

Избѣгвай отмѣнитѣ: обикновено туй прѣдизвиква само бъркотия; честитѣ отмѣни приучватъ частьта да не вѣрва въ разпоредбитѣ.

Десеть пѫти мѣри, веднажъ рѣжи. — Двѣтѣ найкѫси думи, да и не, изискватъ най-много мислене. — На думата си твърдъ бѫди. — Рѣчено, отсѣчено

Давай заповѣди малко, но будно слѣди да се изпълнятъ точно. Провѣрявай когато може да очаква най-малко.

Безусловна справедливость, която безогледно и съ твърда воля въздава всѣкиму заслуженото.

Равенство не може да има въ достойнствата. Способностьта, доказана на дѣло, е право. Който служи добрѣ на Отечеството и Царя, не се нуждае отъ прѣдходници.

Строга законность въ обноскитѣ между началници и подчинени. Законътъ стои надъ всички. Той не признава лични вкусове и прищевки, Който не е честенъ изпълнитель на закона, той не е достоенъ да заповѣда, той не е способенъ да възпитава. Самъ бѫди робъ на закона и воина ще стане такъвъ.

Незаконнитѣ обноски сѫ извънредно омразни: насилството се върши надъ безорѫжни и безгласни.

Беззаконната сила е най-голѣма слабость. Беззърдечностьта, суровщината отвращава и възбужда: шипье и глогье не раждатъ гроздье.

Да псувашъ и да биешъ, значи да вършишъ онова, що е безусловно забранено отъ закона, сир. коренно да подравяшъ почитьта, що му подобава; да постѫпвашъ по поговорката „Царь дава, но пѫдаръ не дава";

да отхранвашъ не юнаци, а страхливци и на благородната служба да придавашъ робска отсѣнка.

Ако всѣкога заповѣдвашъ кжсо, точно, не мънкайки, внушително, сир. тъй, че всѣки да разбере, що искашъ и да почувствува, че това не е шега, — не ще има нужда ни отъ псувни, ни отъ побоища.

Не позволявай никога нищо, искано по неправиленъ редъ. Искай безусловно всичко да бжде законно, честно, мжжествено. Всичко безнравстрено осжждай и задушвай.

„Военниятъ да бжде не само редовенъ, точенъ и непороченъ, но и безкористенъ и добросъвѣстенъ въ службата си, справедливъ и учтивъ въ обноскитѣ си, добъръ и веселъ въ поведението си".

Грижи за воина. Докажи на дѣло, че вънъ отъ боя залѣгашъ за него, че въ боя си сила и за тебе нѣма да има нищо невъзможно. Безуморната, грижа за доброто на подчиненитѣ е най-прѣкрасната и благородна длъжность на офицера.

Прѣдпазливость, постепенность и съразмѣрность въ наказанията. Ранното наказване наплашва, а честото — усѣта затжпява.

Да се подържа дисциплина само чрѣзъ страхъ отъ наказания е най-лесно. Но то е недостолѣпно, унизително и несъобразно съ достойнстото на воина, който изпълня родолюбивъ дългъ. То показва пълното безсилие на възпитателя.

Изпълнени подъ страхъ на наказание не е добродѣтель. Дѣлата да изхождатъ отъ добра воля, отъ вжтрѣшна подбуда, отъ пълно съзнание. Бѣлѣжкитѣ, мъмренията, изобличенията да бждатъ най-чувствителни за война.

Дисциплинарната власть е крайно срѣдство, прѣдхождано и послѣдвано отъ други, по-силни, непринудителни и по-ползотворни, мѣрки. Който обича война, той го прѣдпазва отъ грѣшки, всаждайки твърдо знание длъжноститѣ, владайки се умѣло и благосклонно, заповѣдайки свѣсно, назидавайки често, хвалейки умѣстно, карайки въздържано, обучавайки разумно, надзиравайки будно.

Самоизпитвай се дълбоко, когато подчиненитѣ грѣшатъ. И помни: който подчинения наказва, той и самъ себе наказва.

Изпърво бащински прѣдизвѣсти го. Ако стане слухъ, строго накажи го:

Добра дума — златъ ключъ. — Дѣто дума не помага, тамъ опитай и тояга (законна!).

За мързелъ, вироглавство или неизпълнителность, макаръ и най-малка, безъ друго наказвай. „Азъ съмъ строгъ, когато подържамъ войската здраве, истинно искуство, благонравие: мила войнишка строгость, а слѣдъ това общо братство".

Нищо по-пагубно отъ прошка: тя насърдчава виновника. Безнаказанностьта е най-голѣма жестокость.

Заплашването е слабость. То скъсва връзкитѣ на нравствената послушность.

Непослушность никога не-търпи. Злата воля катъ стъкло разбий: на зла круша, зълъ пржтъ. Въ всѣка часть да има само една воля — началниковата. Думата му да бжде законъ въ частьта.

Наказвай наврѣме и, ако може веднага слѣдъ грѣшката. Нека свидѣтелитѣ ѝ веднага станатъ свидѣтели на самото наказание. Само тъй примѣрътъ поражава силно и спира врѣдното бърборство, спжтникъ на непокорство.

Наказвай по дългъ, сдържано, спокойно и възможно по-тържествено, за да прѣдизвикашъ виновника да се разкае.

Накажи и забрави. Съ миналото юнака не кори. Насърдчавай го, ако се подобрява. И помни: огъньтъ очиства всичко!

Никога не отмѣнявай наказание, наложено отъ подчинения. Не посѣгай върху властьта му: тя е твоя сила. Ако трѣбва, посъвѣтвай самъ да го отмѣни.

Да увеличавашъ наказанието, наложено отъ надѣженъ началникъ подъ прѣдлогъ на слабость, е прискърбна намѣса въ добрѣ разбраната дисциплина.

Основа на дисциплината: изучи основателно подчиненитѣ си; знай крѣпителитѣ на вжтрѣшния редъ и причинителитѣ на безредието, па насърдчавай добритѣ, а направи да треперятъ лошитѣ. Дисциплината пропада, главно, отъ невникване въ причинитѣ на злото.

Въздържай офицеритѣ си отъ грѣшки, въздигайки чувството на благородна усѣтливость и лично достойнство на съотвѣтната висина. Особно прѣдпазвай юначнитѣ, самостойнитѣ, упорнитѣ подчинени: въ тежки ми-

гове може да се опрешъ само на онова, що се съпротивява!

Наградитѣ и похвалитѣ сж много по-силно дисциплинарно срѣдство, отколко наказанията. Честьта подобрѣ ржководи достойнитѣ хора отъ страха.

Награждавай справедливо, бързо, възможно потържествено. Награждавай за принесена полза, съединена съ погуба. Не прѣвъзнасяй въ подвигъ способностьта да се умира доблестно и безславно. Възхвалявай доблестьта само тогава, когато е увѣнчана съ дѣйствителна побѣда. Единственъ законенъ сждия е успѣхътъ.

Заслужената награда не трѣбва да чака. Не се успокоявай, додѣ не видишъ заслуженитѣ наградени. Не възбуждай надежди, въ чието осжществение не си увѣренъ. Незаслужената награда обезцѣнява началника, обезсърдчава честьта, накърнява дисциплината.

Сждбата народна се рѣшава на бойното поле: почитай и насърдчавай борцитѣ по-вече отъ нестроевитѣ.

Похвалата дѣйствува силно не само върху чувството, но и върху ума. Справедливата похвала е благоухание: недѣй я пази за мрътвитѣ. Що е слънце за полето, туй е похвала за сърдцето.

Наградата и похвалата задължаватъ: Да ти порастне името, да ти порастне гайлето. — Голѣма хвала, голѣма бела. — За безволния човѣкъ: Похвали го, подлуди го. — Похвали го, та му извади очитѣ.

Често единъ само укоръ е достатъченъ; защото е явенъ и дѣйствува силно върху облагороденитѣ сърдца на борцитѣ. Но постоянно да коришъ, значи да обезсърдчавашъ и равнодушници да охранвашъ.

Не осмивай. Не оскърбявай. Никога не отправяй изрази сурови, прѣкори позорни, думи низки и прѣзрителни: Тежка рана заздравя, тежка рѣчь не се забравя.

Сдържай поривитѣ на човѣшката си слабость. Учи се на леко да кипвашъ, а леко да се въздържашъ. Спокойствието е юначество! Нервнитѣ началници сж най-голѣмо зло при охраната: гони нервность отъ войската; Отхранвай спокойни, величави началници!

Всѣкой си има лютина, блазѣ си му, кой си я заюздва. — Добрѣ е да имашъ юзда, но самъ да си я туришъ. — Самообладанието е наша най-силна крѣпость, най-високо достойнство, най-цѣнно качество. —

Спокойство, достойнство, съвършена правдивость — отличителни чърти на всѣки воински чинъ.

Ако изтървешъ прѣкалена дума, искрено признай грѣшката си. Който не я признава, не мисли да се поправя. Основна чърта на нравствената сила — самоотречение. Съзнавайки своята немощь, ние се усилваме и съ примѣра си благотворно въздѣйствуваме върху живитѣ души, що възпитаваме.

Да началствувашъ и да се подчинявашъ е еднакво достойно и еднакво безлично. Надутостьта на началника и унизеностьта на подчинения, сж еднакво недопустими и врѣдоносни. Военната служба е благороденъ дългъ на свободенъ човѣкъ, а не робство.

Чинопочитанието пази строго. Здрава основа — взаимность: войницитѣ даватъ честь по-правилно и побудно тамъ, дѣто началницитѣ я приематъ редовно и не пропущатъ ни единъ зяпачъ, безъ да го поучатъ съотвѣтно.

Началници, които не отговарятъ на дадената тѣмъ честь, сж по-неблаговъзпитани и по-неизпълнителни отъ войницитѣ. А не може изпълнителность да утвърждавашъ, ако самъ съ такава не се отличавашъ! Голѣмо зло е, когато възпитателя самъ не е възпитанъ: то трѣбва да се гори съ калено желѣзо.

Усърдно възпитавай воина въ духа на истинска дисциплина, вѣжливость и сдържаность. Тогава нѣма да бждатъ нужни несъобразнитѣ ограничения: по кои улици да не минава, въ кои мѣста да не влиза, кждѣ да не сѣда. Тогава името „воинъ“ ще бжде наистина почетно въ живота.

Слѣдейки безукорнитѣ обноски между началницитѣ, войницитѣ неволно ги взематъ за образецъ и сами почватъ да се държатъ почтително и достойно.

Караулна служба. Който не знае основитѣ ѝ, не е воинъ. Тукъ глупави и умни не трѣбва да има: всѣки да бжде твърдъ въ тая служба. Задъ всѣка запетая тукъ стои сждъ или кръвь.

Подофицеръ и офицеръ да знае твърдо:

Караулниятъ началникъ слуша: дежурния по караулитѣ, коменданта и гарнизонния началникъ.

Караулния началникъ може да заповѣда на караула да употрѣби оржжие: за да защити лицето или

поста, що пази; за да запази самия караулъ; когато затворницитѣ явно се разбунтуватъ, противятъ се на караула или се опитватъ да избѣгатъ.

Караулния началникъ извиква караула въ оржжие: при безредица или пожарь до караулния домъ, при струпване народъ прѣдъ него, за смѣна, за даване честь и по заповѣдь на лицата, що иматъ право да извикватъ караула за провѣрка.

Ефрейтори и редници: часовоятъ слуша: своя разводачъ, помощника на караулния началникъ, караулния началникъ, Н. В. Царя. Само тия лица могатъ да го смѣнятъ или да го снематъ отъ поста.

(Постъ е това, що часовоятъ пази).

Часовоятъ може да стрѣля или да мушка: за да запази поста; за да запази себе; по затворникъ що бѣга.

Наблѣгай на главното: пази будно; постътъ не оставяй; пушката никому не давай; безъ разводача никого не пропущай; дарове не вземай; не сѣди: не спи; не яжъ; не пий; не пуши; не разговаряй.

Всѣки началникъ е часовой: получава задача, що трѣбва да изпълни до смъртъ; знае кого да слуша и кого не смѣе да слуша; готовъ е всѣки мигъ да вземе на своя отговорность най-крайни рѣшения по лична оцѣнка на обстоятелствата. — Ординарецътъ е сжщински часовой: умри, но заповѣдьта безъ друго отнеси.

Бой съ ножове. Учи на най-трудното: който е възпитанъ на ножа, той и ще стрѣля спокойно.

Дръжъ пушката здраво; тичай силно; ржгай съ замахъ дълбоко и безъ друго въ отбелѣзана точка; веднага ножа издръпвай и т. н. продължавай.

Стрѣлба. Прѣди всичко развивай съревнование. Работи всѣкидневно: цѣла година наредъ.

Колкото войника по-навикне да опрѣдѣля далечината до цѣльта, съотвѣтно да поставя мѣрника, точно да мѣри, спокойно да спуща, толкова по-добрѣ.

Колкото по-твордо и по-сгодно стои тѣлото на стрѣлеца, толкова ригането е по-малко и куршума лети по-правилно.

Обуката по стрѣлбата почвай съ мѣренето, та всѣки да знае, че главната работа е да вземе мѣрната линия.

На мѣста, по стрѣлба обучаватъ цѣли редици: съ едного се занимаватъ, а останалитѣ се прозѣватъ. Работи съ малки редици (6—8 души) или даже да се обучаватъ по двама. При тоя редъ: врѣмето не отива напусто; нѣма уморително, досадно чакане на редъ; взаимно провѣрявайки се, по-твърдо ще знаятъ работата си и ще навикнатъ да мислятъ, че всѣки може да бжде учитель; занятието ще бжде по-живо и може да спечелишъ врѣме за лишна почивка.

Учительтъ учи: да промѣнява цѣльта, мѣрника, мѣрната точка; самъ да избира мѣрна точка; да гърми слѣдъ кжса прѣбѣжка; правилно да изпълня командитѣ за единоченъ и залповъ огънь; самъ да рѣшава въпроситѣ: ще стрѣляшъ? Защо да? Защо не? (Не виждамъ или слабо виждамъ; врага е много далеко или е много малко). Какъ ще стрѣляшъ? (Толкова по-усръдно, колкото стрѣлбата е по-мжчна. Скоростьта на стрѣлбата зависи отъ лекостьта да ударя цѣльта).

Учи просто и не се занимавай съ бърборство: ако войника научи да стрѣля и да мушка, то самъ ще разбере и ще знае, защо е пушката и защо ножа.

Ако научи да пълни, да стрѣля, да сглобява и разглобява пушката, то за него ще бжде ясно и назначението, и дѣйствието на частитѣ, макаръ и да не умѣе да ги назове както трѣбва.

Стрѣля по-добрѣ оня, който е обученъ по-твърдо и за кожата си трепери по-малко.

Успѣхътъ на стрѣлбата зависи 15 пжти по-вече отъ началника, отколко отъ подготовката на стрѣлцитѣ.

За да бжде силенъ, точенъ, убийственъ, управлявай огъня спокойно и умѣло; частьта си не разпръсвай много, слѣди я строго.

Ротниятъ командиръ лично огледва мѣстностьта, разпрѣдѣля взводоветѣ, посочва имъ задачитѣ, опрѣдѣля кога да откриятъ огънь и усръдно залѣга да го съсрѣдоточава, усилва, отслабва, споредъ нуждата.

Взводниятъ командиръ избира и ясно посочва стрѣлковитѣ позиции и цѣлитѣ; опрѣдѣля мѣрника; мѣрната точка; вида на огъня; открива и спира огъня; слѣди падането на куршумитѣ.

Окомѣрътъ е най-добъръ далекомѣръ: занимавай ги съ него при всѣки сгоденъ случай и то най-вече лежишкомъ.

Спокойно, разумно, безъ викове взводниятъ и отдѣльоннитѣ отъ мѣстото си слѣдятъ, щото стрѣлцитѣ

правилно да се настаняватъ, да поставятъ мѣрника, вѣрно да стрѣлятъ, всѣки пжть по опрѣдѣлена цѣль и всичко да изпълнятъ точно; да прибиратъ патронитѣ отъ излѣзлитѣ и да обаждатъ, щомъ изстрѣлятъ половина отъ патронитѣ.

Дръжъ огъня въ ржцѣ: въ сгжстения строй безусловно сир. въ всички случаи не само избирай цѣлитѣ, но и миговетѣ за стрѣлба; въ веригата — не всѣкога опрѣдѣляй мига за изстрѣла, но ржководи стрѣлцитѣ въ избора на цѣлитѣ: на далечнитѣ и срѣдни разстояния — винаги; на близкитѣ — възможно по-дълго.

Прѣди всичко и всѣкога мисли сгодно да го биешъ, а сетнѣ — да се прикриешъ. Стрѣляй само тогава, когато можешъ да ударишъ.

Стрѣляй едноврѣменно съ много пушки, съ единъ вѣренъ мѣрникъ, въ една мѣрна точка.

Откривай огънь възможно по-късно. Лоша пѣхота гърми отдалеко; добрата скжпи огъня. Първитѣ изстрѣли дѣйствуватъ най-силно: да бждатъ точни: неточнитѣ врага ободряватъ.

Стрѣляй противъ оня, що спъва движението напрѣдъ на взвода, съсѣда, подръжката. Залѣгай да използувашъ надлъжния, кръстосания. косия огънь.

Всѣкога прѣдпочитай по-малъкъ мѣрникъ: кжситѣ попадения по-добрѣ се наблюдаватъ, па и даватъ повече рикушети, които сжщо поражаватъ. Мѣри всѣкога подъ цѣльта: рикушета е по-добъръ отъ прѣлета.

Пести патронитѣ. Веднага спирай огъня, щомъ очакваната отъ него полза не оправдава разхода на патронитѣ. Щомъ изстрѣляшъ около половината патрони, обади на ротния командиръ.

Бойно попадение — едва 1 на сто.

Строй. Сгжстениятъ строй е мощно възпитателно срѣдство: началата му прокарвай толкова по-строго, колкото войника служи по-кжсо, а дѣйствува пръснато по-често.

Основи на всѣки строй: редъ, единство, подчиненость при пълна тишина. Редътъ и вжтрѣшната свръзка не бива да се нарушаватъ и на силно прѣсѣчена мѣстность.

Избѣгвай всѣка прибързаность, що би накърнила реда. На бойното поле добриятъ редъ е най-важно поржчителство за успѣха.

Строя да бжде всѣкога строй: съсрѣдоточена нравствена и тѣлесна мощь.

Въ строя стой бодро, гледай весело и смѣло, отговаряй отривисто, радостно и високо.

Никакви гласове освѣнъ командитѣ, да не се чуватъ. Разговорътъ въ строя е не само лошъ навикъ, но и знакъ за суетливость. Тишината е явенъ признакъ за правилна обука и строга дисциплина.

Утвърди хората въ истинското значение на „мирно". По „стой" — мрътва тишина и неподвижность.

Колко малка и да е, частьта всѣкога и на всѣкждѣ да върви въ строгъ редъ, всѣки на мѣстото си и равномѣрно.

Развий внимание до толкова, щото стоейки въ строя, всѣки воинъ да бжде готовъ за единично изпълнение въ всѣки мигъ.

Както и да стоятъ хората, командата да бжде изпълнена веднага по точния ѝ смисъль и всѣкога еднакво. Понѣкога нарочно сбъркавай командитѣ, за да го приучишъ да ги изпълня точно.

Точность и бързина достигай постепенно. Прѣди всичко добий точность, а сетнѣ, многократно повтаряйки, бързина.

Учи тъй, щото никаква команда да не изненадва. Частьта е обучена, когато може да изпълни всѣка команда, съставена отъ уставни думи.

Избѣгвай рутината; приучи хората да изпълнятъ всѣка команда, даже, нагледъ, нелѣпа. Учи тъй, щото репетиции да не знае.

Приучи го всѣкога самъ да се равнява по редове и задъ тилъ бързо и чисто. Поправи се, значи, найпърво изравни се! Всѣкога равни се напрѣдъ. Почвай да поправяшъ стоежа отъ нозетѣ си.

Сгжстена часть възпитавай така, щото хората сами да се стремятъ да възстановятъ реда, ако е билъ нарушенъ и да умѣятъ да вършатъ туй бързо.

Бързо да се уреждатъ е много важно. Често минавай отъ безредица въ редъ, отъ тълпа въ строй: спокойно, живо, малчаливо. Приучи тълпата да слуша командата сжщо тъй, както и всѣка стройна часть.

Колкото частьта по-бързо и по-чисто се изравнява сама, толкова е тя по-възпитана.

Ако знаятъ, че ги извеждашъ не повече отъ 5—6 минути до начало на учението, скжпо ще цѣнятъ врѣмето. Ако знаятъ, че за равнежъ ще имъ дадешъ само нѣколко секунди, ще станатъ и живи, и внимателни.

Излизай на учение въ точно опрѣдѣления часъ, за да не хабишъ напусто врѣме и сили. Учението почвай отъ мѣстото, дѣто си настаненъ и свършвай съ пристигане на това мѣсто. Считай учението отъ мига, когато войника излиза отъ бивака и до мига, когато се връща у дома.

Често командуватъ и не обръшатъ внимание върху изпълнението: това не струва. Приучи всѣка команда безъ друго да бжде изпълнена и будно слѣди за това. Не може командата да се обръща въ пусто извикване думи за никого незадължителни. Приучи ги, че въ командата нѣма пусти слова. Всѣка началникова дума трѣбва да бжде свѣта.

Уставнитѣ команди давай бързо една слѣдъ друга. Издържай само слѣдъ команди, които изискватъ особно изпълнение.

Прѣдизвѣстявай строя за цѣльта на движението или построението. Изпърво помисли кждѣ и защо отивашъ, па върви тамъ по най-кжсия пжть. Скжпи всѣка стжпка. Навикътъ да пазишъ силитѣ на воина усвой даже въ дреболиитѣ, тогава ще ги пазишъ на всѣкждѣ. Частьта не трѣбва да страда за това, че началнику не е угодно да помисли.

Откажи се отъ навика да вървишъ безъ друго съ дѣсния флангъ напрѣдъ: който е по-близо съ него и върви. Всички прѣстроения прави тъй, че да нѣма ни лишни движения, ни лишни обръщения.

Пази силитѣ на воина не за смѣтка на обуката, а не допущайки безполезно да се прахосватъ. Помни: тежко на учение, леко въ походъ.

Сжществена е посоката, а не равнежа. Обучавай всѣкиго отдѣлно да взема и да издържа посоката. За посока давай по-далеченъ прѣдметъ, па слѣди точно да се обръщатъ къмъ него.

Изпърво не наблѣгай на равнежа, а приучи го на свободна, широка, равномѣрна крачка. Строятъ върви — не се чува, като единъ човѣкъ. Въ земята не гледай.

Когато уставнитѣ строеве сж усвоени твърдо, покажи какъ се прилагатъ къмъ цѣльта, неприятеля, врѣмето, мѣстото.

За всѣки строй дай отговоръ на въпроса: какво ще направя, ако врагъ (артилерия, конница, пѣхота) изпъкне отнѣйдѣ. Рѣшавайки тия задачи: обърни частьта съ лице къмъ врага; високо, ясно и кжсо посочи дѣе; дай съотвѣтнитѣ команди; строго изисквай стройно, изпълнение.

Изпърво помисляй, а сѣтне незабавно оцѣнявай, съотвѣтно рѣшавай, сръчно изпълнявай. Приложениятъ уставъ има за цѣль да развие досѣтливостьта, а не да упражнява паметьта; да приучи спокойно да срѣщашъ изненада, а не да мислишъ, че безъ репетиция нищо не може да направишъ.

Винаги прѣди почване и слѣдъ свършване учението прѣгледвай облѣклото, стъкмяването и войнишкия стоежъ. Слѣдъ всѣко бойно и полско занятие: кжсо, но живо и точно движение и дѣйствие въ сгжстенъ строй, церимоналенъ маршъ, кжса и силна рѣчь.

Гимнастика: всѣки день по малко, но по-често и по-живо.

Нагласи я тъй, че да бжде не трудъ, а забава за войника: не се спирай само на уморителна обука подготвителни упражнения, а по-скоро почвай да ги прилагашъ на дѣло, играйки весело и живо, тичайки дълго, прѣскачайки смѣло, борейки се умѣло, катерейки се като кози по височинитѣ, прѣодолявайки всичко, но искай всѣкога да тича и скача правилно, строя да възстановява бързо. Искай по-вече животъ и по-малко формализъмъ.

Походи: на всѣка мѣстность, въ всѣко врѣме, особено въ планини и нощя.

IV. Основи на тактиката

Всѣкога и всжду — свръзка, сир. дѣенъ обмѣнъ на заповѣди, донесения, съобщения. Най-тѣсна свръзка между всички началници, подчинени и съсѣди е основа за взаимна подръжка и първа необходимость за починъ и побѣда. Иска се:

Всѣки воинъ да знае ясно и накжсо, що искаме да вършимъ, сир. цѣльта:

Навикътъ всѣкога да се знае цѣльта: оздравява успѣха, спазва силитѣ на частьта, отстранява безполезнитѣ загуби, убѣждава подчиненитѣ, че отъ тѣхъ искашъ работа, сир. онова, що дѣйствително е потрѣбно

Само младшитѣ началници могатъ да обяснятъ цѣльта на войницитѣ. Ако туй не изпълнятъ, тѣ скъсватъ едничкия духовенъ токъ, що свързва цѣлото въ едно сжщество, осуетяватъ единодушната дѣйность, главенъ залогъ за успѣха, и обръщатъ прѣкитѣ изпълнители въ автомати, неудохотворени отъ стремежа да достигнатъ общата цѣль.

Всѣки началникъ постоянно да залѣга, щото частта му да знае, кой е вдѣсно, влѣво, отпрѣдъ, отзадъ и що прави. Да не се знае това е прѣстжпно.

Всѣки началникъ на отдѣлена часть да донася дѣ е, що има прѣдъ него, що прави самъ.

Незнанието на тактичната обстановка е несъвмѣстимо съ съзнанието на дълга.

Духовната свръзка въ цѣлата единица да не прѣкжсва ни за мигъ. Колкото тя е по-пълна, толкова единицата е по-цѣлостна. Ако нѣма духовна свръзка, нѣма и единица като живо тѣло, а разпокжсани части, неспособни за единодушна работа. Липсата на свръзка показва, че частьта не е въ ржцѣ.

Устроявай свръзка скришно, бързо, пестейки жива сила за бой. Срѣдствата за свръзка да се допълнятъ взаимно.

Заповѣди и донесения. Умѣнието да заповѣдвашъ иска много по-вече отъ характера, отколко отъ ума.

Станешъ ли началникъ, здраво дръжъ хората въ ржцѣ и заповѣдвай разумно. Кажи ми, какъ ще заповѣдвашъ и азъ ще ти кажа, какъ ще се изпълни.

Поне половина отъ несполукитѣ на война сж плодъ на неразбории, възникнали отъ лошо дадени или злѣ разбрани заповѣди.

Навикътъ внимателно да давашъ, да приемашъ и точно да изпълнявашъ заповѣди се достига само съ постоянна практика.

Личното сношение е най-добрия способъ за управление.

При най-малка възможность заповѣдвай писмено; колкото заповѣдьта е по-важна, толкова туй е по желателно: доказва готовность да отговаряшъ за нея. Туй прави изпълнителя по-увѣренъ и по-рѣшителенъ, а началника — по внимателенъ и по-точенъ: остава ясна диря.

Давай заповѣди тъй, щото да ги изпълнятъ всички, които попаднатъ подъ началството ти.

Устни заповѣди давай лично изпълнителю или чрѣзъ надежни мжже.

Заповѣдвай по реда на подчиненостьта; въ краенъ случай — направо изпълнителю, увѣдомявайки правитѣ му началници, а получательтъ незабавно донася на прѣкия си началникъ.

Заповѣдь давай кжсо, ясно, повелително, па непрѣклонно искай да бжде изпълнена точно. Тъй дадена и подкрѣпена, заповѣдьта ще бжде всѣкога бързо изпълнена.

Колкото заповѣдьта е по-кжса, толкова е по-умна и по-свѣсна.

Заповѣдь не се изпълня като команда, сир. веднага: трѣбва спокойно, внимателно и нѣколко пжти да се прочете, ясно да се разбере, правилно да се прѣдаде, па тогава да почне да се изпълня

Въ заповѣдьта посочвай: що знаешъ за неприяеля и съсѣдитѣ; главно — цѣльта (що, а не какъ); задачи на отдѣлнитѣ части; мѣрки за разузнаване, охрана, наблюдение, свръзка, разпознаване; снабдяване съ припаси; прѣвързочно мѣсто и дѣ ще бждешъ самъ, та по-

леко да командувашъ, управлявашъ, водишъ, въодушевлявашъ и по-добрѣ да наблюдавашъ.

Що именно отъ изброеното ще влѣзе въ заповѣдьта, зависи всѣкога отъ обстоятелствата.

Не трѣбва само да дадешъ заповѣдь, но и да накарашъ да я повтори, за да се увѣришъ, че е разбрана.

Искай твърдо, щото повторението всѣка заповѣдь (макаръ и 20 пѫти, но учтиво) да стане навикъ. Подобрѣ 20 пѫти да попита, но да разбере и свѣсно да изпълни, отколко веднажъ да сбърка. За провѣрка, понѣкога нарочно заповѣдай смѫтно и притворно разсърди се, ако иска да му разяснишъ, па слѣди, ще настоява ли.

Искай всѣки да повтаря точно само сѫществото и тона на заповѣдьта.

Въ трудни минути тонътъ много значи, защото какво да направи е въ смисъла на заповѣдьта, а какъ да направи — въ тона.

Подофицеръ и офицеръ незабавно и точно да запише заповѣдьта и врѣмето на получаването ѝ, а този що я дава, да подпише. Провѣри часовницитѣ!

Дадешъ ли заповѣдь, безъ друго провѣри, изпълнена ли е тя.

Чрѣзъ опитъ убѣди го, че неможе до не изпълни заповѣдь при каквито и да сѫ обстоятелства. Тежъкъ грѣхъ взема на душа и много се излага оня, който нежелае да разбере това.

Будно слѣди, какви неразбории възникватъ отъ заповѣдитѣ ти, внимателно издирвай причинитѣ и пръвъ признай грѣшката си, ако си направилъ такава. Учейки, учи се.

Неизпълнителность по забрава или по небрѣжность, не може да бѫде търпима. Повторение заповѣди не трѣбва да има.

Да приемешъ заповѣдь незнайно отъ кого е голѣма грѣшка: задръжъ прѣдавача, провѣри, па съотвѣтно изпълни.

Ако по-доленъ правъ началникъ ти заповѣда нѣщо, а по-горенъ противното, слушай по-горния, но кажи му изпъро за получената по-рано заповѣдь.

Ако правъ началникъ ти заповѣда едно, а не правъ или старши противното, слушай правия си началникъ.

Изпълнишъ ли заповѣдьта, попитай се: що още може да направя за да улесня общия успѣхъ. Нищо не е направено, щомъ остава още нѣщо да се прави. Навикътъ да не правишъ по-вече отъ заповѣданото показва посрѣдственость и слабо разбиране дълга.

Донесения — основа на началническитѣ разпоредби. Донасяй наврѣме, вѣрно, пълно и четливо.

Даже и да се случи бѣда, нищо не значи, ако оврѣме узнаешъ за нея. Ако ли узнаешъ късно, па и неочаквано, може да излѣзе даже погромъ.

Не прѣувеличавай тежестьта на боя и силитѣ на врага. Ако самъ не прѣувеличавашъ опасностьта си, то и други нѣма да вършатъ това и напусто да искатъ подкрѣпа. — Отличавай лично видено отъ чуто.

За неприятель донасяй: кога, колко, дѣ, що прави, що правишъ самъ. Донасяй не само за всичко забѣлѣзано, но отъ врѣме на врѣме и когато нищо ново не се е случило.

Важнитѣ донесения безъ друго провѣрявай и точно прѣдавай.

Упражнявай се по-често да излагашъ сѫществото на донесението, безъ да мислишъ дълго.

Донесението може да замѣнишъ съ кроки, знай само, кога и що.

Походи. Основа на всѣки успѣхъ: да стигнемъ на мѣсто и наврѣме съ запазени сили, готови за бой.

Войната е въ нозѣтѣ. Походитѣ сѫ надежно мѣрило за оцѣнка на частьта. Тѣ поглъщатъ повече жертви отъ боя: давай всички възможни, споредъ обстановката, сгоди на частьта.

Прѣдъ похода: прѣгледай обуща, оръжие, припаси, облѣкло, раница. Не позволявай да носи лишни нѣща.

Ако може, винаги войницитѣ нахранвай; манеркитѣ напълвай; огньоветѣ изгасвай; квартиритѣ уреждай.

Тръгвай точно въ опрѣдѣления часъ: чаканица ни мигъ; лишна стѫпка ни една Ако пазишъ силитѣ на войника, цѣлата часть ще бѫде по-бодра, па и останали назадъ ще имашъ по-малко.

Посочи въ каква колона ще върви частьта. Ако пѫтя се стѣснява, отвори нови проходи. Не допущай да се прѣстроява: това изморява и забавя.

Челниятъ взводенъ к-ръ води равно; отъ врѣме на врѣме, особно на завоитѣ, обръща се, провѣрява хода и съотвѣтно поправя го. Другитѣ взводни и ротнитѣ к-ри — на опашката на взводоветѣ и ротитѣ: оттукъ слѣдятъ най-добрѣ.

Не ускорявай вървежа: изморената и разстроена часть е неспособна за никакво важно усилие.

Залѣгай юнацитѣ да бждатъ весели, да пѣятъ, да разговарятъ; музиката — да гърми, да ги ободрява, да ги оживява.

Непрѣстанно слѣди: всѣки да върви на мѣстото си. Ако нѣкой наруши реда, веднага възстанови го, обръщайки се по-вече къмъ честолюбието му, отколко чрѣзъ сурови укори.

Самъ пази мѣстото си и толкова по строго, колкото положението е по-тежко. Тамъ дѣто офицера пази мѣстото, войницитѣ и не помислятъ да оставятъ своитѣ. Да го напущашъ, особено въ тежки минути, то е все едно часовоя да напусне поста си. Частьта и началника и трѣбва всѣкога да съставятъ едно цѣло.

Въ походъ редъ въ частитѣ ще има само тогава, когато се иска всѣкога да вървятъ въ редъ; иска се не само отъ старшитѣ началници, но отъ всички.

Ротнитѣ к-ри сж основни устои за подържане реда: ако ротитѣ вървятъ въ редъ, то и цѣлата колона ще бжде въ редъ, колкото дѣлга и да е.

Ротнитѣ к-ри да пропущатъ покрай себе частитѣ си: колкото по-често, толкова по-добро; най-вече на мѣста, дѣто по-леко възниква безредица (села, чешми, мостове). Изобщо, мѣстото на всички началници е тамъ, дѣто по е възможно струпване, слѣд. и безредица.

За да възстановишъ реда, когато разстегането е неизбѣжно, спри главата за да се сгжстятъ, но по никой начинъ не допущай да тичатъ.

Разстоянията може да се намаляватъ: не бива да се увеличатъ.

Дежурнитѣ и дневалнитѣ да вървятъ слѣдъ ротитѣ си, да прибираръ останалитѣ и заболѣлитѣ да прѣдаватъ въ болничнитѣ кола.

Подържай най-строгъ редъ въ обоза: да върви въ нишка, по дѣсна страна на пжтя; коларитѣ на мѣстата; на спиркитѣ никаква изпрѣвара. При обоза — никакви лишни хора. Безъ такъвъ редъ, имайки всичко, нѣма

да имаме нищо: обозътъ ще запуши пжтя, самъ назадъ ще остане и всичко ще спре.

Всѣки часъ — малка почивка. Тя е полезна даже когато отиваме на изстрѣли: намалява умората и показва, че сме спокойни, сир. за всичко способни.

За почивка, въ опрѣдѣленото врѣме всѣки ротенъ командиръ дава два знака; по първия — всички тръгватъ въ кракъ, в

Въ студъ: усилена храна; неподвижно не стой; на вѣтровити мѣста не почивай, не сѣдай, не задрѣмвай.

Който сѣдне, заспива; който заспи, умира.

Въ снѣгъ: челната часть често смѣнявай; въ свѣтло похода свършвай.

Срѣдства за да скривашъ движенията си: бързина; нощь; тайна; хитрость: прѣднитѣ постове оставяй на мѣстата си; никого не пропущай прѣзъ постоветѣ; селата избѣгвай; лъжливо нападай въ посока, обратна на движението си; оставай команди да подържатъ бивачнитѣ огньове; охраната насочи въ лъжлива посока.

Пази се отъ хитро-мждра подвижность. Хитра лисица — цѣла въ стжпица.

На умнитѣ работи салъ брадитѣ имъ ги знаятъ. Възпитавай се така, че езикътъ да слуша главата, а не обратно. Не говори дѣ щѣло и дѣ не за силата, състава и кроежитѣ ни; отдѣ идемъ, за кждѣ отиваме. Залавяй всички лица що разпитватъ. Външни хора до частьта не допущай.

Разполагане на почивка. Загубитѣ отъ болѣсти сж по-голѣми отколко отъ битки. За да намалишъ тия загуби: разумно пести силитѣ на хората; изобилно, добрѣ и навръме храни ги; давай укрѣпителна почивка. А тя е възможна само при добро настаняване, навикъ на всички началници да се грижатъ по-напрѣдъ за войницитѣ и да не ги безпокоятъ съ несжществени искания.

Тукъ нѣма дреболии: най-малко невнимание къмъ нуждитѣ на воина неминуемо ще намѣри своитѣ жертви. За да възстановишъ силитѣ на частьта си иска се често по вече умѣние, отколко да ги употрѣбишъ.

Щомъ получишъ заповѣдь, настанявай се бързо: не губи врѣме и сили напразно. Цѣлитѣ единици (роти, взводове; отдѣления) не късай, не размѣстяй и разположенъ веднажъ не прѣместяй; всѣкога вземай мѣрки да разузнавашъ; да се охранявашъ, бързо да се събирашъ и за бой да се приготвяшъ.

Най-лошитѣ квартири винаги прѣдпочитай прѣдъ най-добрия бивакъ.

Всѣки взводенъ командиръ лично размѣства взвода си съ отреденитѣ квартири; взема мѣрки противъ пожаръ, донася.

Ротниятъ командиръ прѣгледва квартиритѣ, опрѣдѣля вжтрѣ въ селото сборище, което лесно се намира

и да има сгодни изходи на всѣкждѣ; изучва, поправя и отваря пжтища; установява бърза свръзка; назначава знакове за сборъ; донася.

Офицеритѣ живѣятъ въ чъртата на своитѣ части.

Всички чинове изучватъ околната мѣстность. Ротата се събира на мѣстото, опрѣдѣлено отъ ротния командиръ; ротитѣ отъ всѣка дружина — на сборището, посочено отъ дружинния командиръ.

Всѣки сборъ върши бързо, но спокойно, безъ наймалка глъчка и суета. Да приучишъ частьта си тъй да се събира — твой най-свещенъ дългъ.

Суетливостьта, робскиятъ бѣсъ, хлузганицата поражаватъ по-вѣрно отъ куршума.

Чрѣзъ опитъ опрѣдѣли най-малкото врѣме, потрѣбно за сборъ и никога не отстжпвай отъ него. Ако бързашъ по-зече, принуждавашъ частьта да се безпокои и да мисли, че ужъ така трѣбва да бжде, когато се очаква врагъ. А очаквайки бой, успокоявай хората съ всички мѣрки, до пълно спокойство и размѣреность на гласа при даване най-малка заповѣдь включено.

Офицеритѣ и подофицеритѣ да бждатъ първи на сборището и да провѣряватъ, всички ли сж на лице.

Ако врага неочаквано се вмъкне въ селото, всички оставатъ въ кжщитѣ и отчаяно ги отбраняватъ.

Когато се настанявашъ на **квартиро-бивакъ**, използувай всички покриви, стѣни, огради, които може бързо да приспособишъ за подслонъ, дворове, градини, близки поляни, но улици — никога. Частитѣ използуватъ покривитѣ по смѣнно.

Всѣка рота да има по нѣколко кжщи, дѣто да готви да раздава храна, да гледа болни.

Избирай **бивакъ** задъ авангардна позиция; близо до пжть, покритъ отъ погледа; съ сгодни изходи навсѣкждѣ; сухъ; заслоненъ отъ вѣтрове; наблизу: вода, дърва, слама, храниво. Избѣгвай голѣми биваци.

Прѣди да разпуснешъ хората: посочи чъртата на бивака, мѣстото на водата и на нужницитѣ.

Изучи и поправи пжтищата отъ бивака къмъ авангардната позиция.

За близка охрана, бойна готовность и вжтрѣшенъ редъ: външни караули; постове при изходитѣ; дежурна часть въ градоветѣ; комендантъ; дежуренъ по квартиритѣ; вжтрѣшенъ караулъ, който поставя ча-

сови при обозитѣ, кръчмитѣ, чешмитѣ; изпраща патрули по улицитѣ;

Офицеритѣ и подофицеритѣ спятъ по-малко отъ подчиненитѣ и будно слѣдятъ: самоволно да не се отлжчватъ; да не се напиватъ; оржжието и всички нѣща да пазятъ; чистота да подържатъ; чуждата собственость да почитатъ; жителитѣ да закрилятъ, но ако сж ненадежни: вземи заложници; загради изходитѣ; приготви селото за отбрана.

Да разпилявашъ въ миръ е грѣшка; да разпилявашъ въ война — престжпно. Частната собственость е неприкосновена. Лекото отношение къмъ имота на жителитѣ въ миръ подготвя „мародери" на война.

Всѣки случай на „мародерство" доказва бездѣйность на частнитѣ началници.

Охрана: пази войската отъ изненади; дава врѣме и мѣсто, за да се приготви за бой. Добрата охрана изисква будно и непрѣкжснато разузнаване.

Охрана въ походъ: авангардъ (флангаръ, ариергардъ). — Авангардътъ разузнава; охранява: огледва мѣстностьта; отстранява прѣчкитѣ.

Ако срѣщне врагъ, мжжествено го напада (обхватъ), разсѣйва мъглата и разузнава; завладѣва опорни точки и доставя мѣсто за маневръ; приковава го; прикрива развоя на главнитѣ сили; печели врѣме, широко използувайки огъня, мѣстностьта, лопатата.

Ако срѣщне много силенъ врагъ, веднага завладѣва опорни точки, здраво се настанява и съ отпора си дава началнику врѣме и мѣсто, за да се разпореди съотвѣтно. Авангардниятъ бой е начало на общия бой.

Ако прѣслѣдва, не дава врагу да се спира: напада го яростно; обхожда го постоянно, разузнавайки усрърдно отстрани, за да не се натъкни на засада. Ако спира близу до тѣснина, силно заема изхода й.

Флангардътъ слѣди неприятеля, ако е неподвиженъ; задържа го, ако настжпи; напада го, ако първи достигналъ мѣстото, което иска да заеме, за да спечели врѣме, додѣ изминатъ главнитѣ сили.

Ариергардътъ разузнава за неприятеля; постоянно слѣди го; бди особно за крилата и страничнитѣ пжтища; задържа го, като създава прѣчки; разваля пжтища; уничтожава мостове; задръстя тѣснини; заема

силни позиции (далеченъ обстрѣлъ; прѣгради прѣдъ фронта; оздравени крила).

Когато главнитѣ сили бждатъ задържани по пжтя, жертвува всичко, ако трѣбва, но не забравя свещения дългъ да спаси другаритѣ си.

Будность. Единство. Твърдость.

Началникътъ на челния отрядъ е, обикновено, офицеръ. Той върви прѣдъ него съ група патрулни, къмъ които, ако е възможно, всѣки пжть се придаватъ колоѣздачи. Той узнава пжтя за движение и оздравява вървежа въ дадената посока. Той е снабденъ съ карта, бинокълъ и, ако трѣбва, дава му се надеженъ водачъ. Споредъ мѣстностьта, врѣмето, силитѣ, що прикрива, той изпраща патрули; посочва имъ дѣ е неприятеля и що особно да огледватъ.

Усрърдно огледвайки мѣстностьта, залѣга да не задържа войскитѣ. Прѣзъ тѣснина, гора, село минава възможно по-бързо, по-будно, настанява се отвждъ и оздравява излаза на колоната.

Всички донесения лично провѣрява.

Срѣщне ли врагъ, безъ да жали себе, употрѣбява всички усилия за да опрѣдѣли състава, силитѣ, посоката му и наврѣме да донесе. Надеждно срѣдство за това — обхватъ.

Слабъ неприятель прѣслѣдва; ако е силенъ, прѣди него заема опорни точки и упорно ги задържа.

На почивкитѣ продължава да охранява.

Началникътъ на патрула върви начело: за да види, да оцѣни, бързо да донесе, правилно да води. Патрулнитѣ вървятъ тъй, че да се виждатъ взаимно, да се подкрѣпятъ, всички изедно да не бждатъ изненадани или отрѣзани.

Вървятъ будно, срърчно, прикрито; мѣстнитѣ прѣдмети прѣтърсватъ (обхватъ); често бърдата изкачватъ, спотаватъ се, огледватъ; нощя често се спиратъ, па се услушватъ; всички лица хващатъ и началнику прѣпращатъ. Ако съгледатъ прахъ, огньове, блѣсъкъ на оржжие, появява се врагъ — веднага обаждатъ. Ако ненадѣйно се сблъскатъ съ силенъ врагъ, стрѣлятъ.

На почивкитѣ продължаватъ да пазятъ.

Всички началници на походнитѣ разчленения вървятъ на стжпало напрѣдъ; ако се прѣдвижда бой — възможно по-напрѣдъ; всички непрѣстано разузнаватъ; всички надежно се свръзватъ въ дълбочина и въ ширъ.

Колоннитѣ началници наврѣме донасятъ за: всѣка срѣща съ врага: задръжкитѣ по пжтя; врѣмето когато достигатъ градъ, село, рѣка, мѣсто за почивка и нощянка. Само тъй войскитѣ прѣдставятъ едно сжщество, па макаръ и да сж раздалечени много.

Охрана на почивка: прѣдни постове.

Войска, която иска да почива спокойно, трѣбва да владѣе цѣлата мѣстность на далеченъ артилерийски изстрѣлъ.

Залѣгай да достигнешъ възможно пълна и надежна охрана, употрѣбявайки най-малко войска за това.

Изобщо, войската се охранява отъ роти, които получаватъ точно опредѣленъ участъкъ.

Основа на охраната сж заставитѣ: тѣ даватъ отпоръ врагу, ако нападне. Силата имъ е взводъ и повече, споредъ задачата, важностьта на мѣстото, близостьта на противника.

За да не бждатъ изненадани и да иматъ врѣме да се приготвятъ, тѣ се охраняватъ съ постове; постоянно изпращатъ патрули.

Между всички части отъ охраната да има надежна свръзка и взаимна огнена подръжка.

Всѣка часть пази будно, тихо; безъ нужда не се мърда; безъ заповѣдь огньове не пали; държи врага въ неизвѣстность за силитѣ и разположението.

Всѣки началникъ: отговаря лично, щото частьта му въ всѣко врѣме да бжде готова да срѣщне врага; изучава грижливо околната мѣстность; когато се настани — донася (кроки).

Длъжности на чиноветѣ по охраната. Н-кътъ на авангарда по карта съобразява дължината и формата на охраната, опрѣдѣля силата и състава ѝ, назначава н-къ на пр. постове и му дава нужната настава.

Н-кътъ на пр. постове изучва по карта мѣстностьта, оцѣнява достжпитѣ, разпрѣдѣля войскитѣ; избира, проучва и посочва отпорната линия; всѣкиму отрежда точката за отбрана и пжтя за движение; посочва, що да правятъ, ако врагъ нападне неочаквано. Когато частитѣ заематъ мѣстата си, донася, провѣрява, поправя, нумерира, свръзва. Опрѣдѣля мѣстото на резерва, вида за почивката му и обикновено стои при него. Ако не получи пропускъ и отзивъ, самъ ги назначава; за разузнаване и огледъ изпраща разѣзди (патрули); за провѣрка — особни лица или самъ отива. Дава упжтвания за храната, кладенето огньове, смѣната.

Ротниятъ к-ръ изпрѣваря ротата, бързо огледва мѣстностьта, опрѣдѣля мѣркитѣ за охрана, за огледъ, за свръзка и за срѣща на врага; посочва мѣстото на заставитѣ; разпорежда да се укрѣпятъ нѣкои точки; да се заградятъ пжтища; ако е на крило, охранява го съ по-силенъ постъ.

Той провѣрява заставитѣ и постоветѣ, нумерира, донася, прилагайки кроки. Залѣга възможно по-скоро да нахрани хората, за да запази силитѣ имъ за по-нататъшни задачи. Всички донесения лично провѣрява и важнитѣ по-горѣ прѣпраща.

Н-кътъ на заставата разполага я скришно до главния пжть и, ако трѣбва, укрѣпява или приспособява нѣколко точки, които взаимно се подържатъ, за да не бжде бързо обхванатъ.

Охранява съ постове, които изпраща едноврѣменно, право отъ мѣстото, дѣто е заставата. Додѣ се разполагатъ постоветѣ, пази пълна бойна готовность. За самоохрана поставя часови, които да виждатъ по-вече свои постове. Всички донесения лично провѣрява.

Старшиятъ на поста огледва мѣстото, поставя часовитѣ, показва имъ накждѣ, що най-вече да гледатъ и какъвъ знакъ да подаватъ на поста, ако се появи врагъ.

Мѣстото за поста избира така, че часовоя да вижда на далечъ и да чува, безъ да бжде вижданъ и чутъ (дърво, домъ, стогъ...).

Провѣрява всичко, що е видѣлъ часовоя; ако е важно обажда. Спренитѣ лица разпитва, прѣгледва; наши— пропуща; чужди — съ стража прѣпраща. Бѣглеци обезоржжава и съ стража прѣпраща. Прѣговорници обръща гърбомъ, обажда и съ тѣхъ не разговаря.

Часовоятъ гледа и слуша, що се върши напрѣдъ и отстрани, Ако съгледа нѣщо, съ знакъ прѣдава. Никого не пропуща, освѣнъ свои патрули и началници. Ако приближаватъ малки команди, обажда на другаритѣ, па всички се хвърлятъ изведнажъ и ги изкалятъ. Ако неочаквано изпъкне врагъ, стрѣля.

Стражевитѣ патрули състоятъ отъ малко, но избрани войници; старши — надеженъ: отъ него зависи успѣха.

Патрулитѣ вървятъ будно и по двама заедно; огледватъ закритията; запомнятъ мѣстностьта: услушватъ се: за да не бждатъ отрѣзани, връщатъ се по другъ пжть.

(Обуката по охранителна служба присобявай къмъ караулната тъй, че да не вижда разлика между тѣхъ; разлика има само въ задачата. Обучавай безъ друго практически въ полето: деня и нощя.

Безъ друго давай видими прѣдмети за да издирватъ, пращай хора за да се прѣмъкватъ или да изненадватъ).

Ако врагъ нападне, прѣднитѣ постове се съпротиваватъ съ крайно мжжество, опрѣдѣлятъ силата и посоката му и донасятъ; като го отбиятъ, заематъ прѣжнитѣ си мѣста.

Разузнавателна служба. Близу до неприятеля и на прѣсѣчена мѣстность възлага се, главно, на самостоятелни патраули.

Тѣ опрѣдѣлятъ: дѣ е, колко сила има и що прави неприятеля, издирватъ скрити подстжпи, огледватъ опорни точки...

Тая служба изисква смѣлость, сръчность, умѣние бързо да се опознавашъ на непозната мѣстность. Основа за успѣхъ: цѣль — точно опрѣдѣлена, проста:

Виждатъ ли се еди дѣ неприятелски биваци; заето ли е еди кое село; достигнали ли сж до еди дѣ войски; вървятъ ли войски по еди кой пжть; какви сж подстжпитѣ отъ... до... Прѣднитѣ малки началници първи да запознаватъ по-голѣмитѣ съ обстановката!

Самостоятелни патраули. Ако те пратятъ да разузнаешъ или да огледашъ нѣщо, изпълни и веднага върни се.

Ако те пратятъ да наблюдавашъ дѣлъ отъ мѣстностьта или противника безъ да го изпускашъ изъ очи, наблюдавай, извѣстявай до опрѣдѣленото врѣме. Това е твой пость, както въ караулъ.

Разпоредби на началника. Прѣди да тръгнешъ: най-първо, разбери добрѣ, защо се праща патраула. Повтори началнику получената заповѣдь. Ако не си разбралъ, моли да ти я разясни.

Прѣгледай хора, оржжие, снаряжение и запаса отъ храна. Разясни на цѣлия патраулъ дадената поржчка и какъ ще я изпълнишъ. Ако е тайна, разясни я по пжть.

Назначи си замѣстници. Нагласи условни знаци.

Вземи: карта, книжка за донесения съ пликове, моливъ, ножъ, компасъ, фенеръ и часовникъ. На нѣколко листа и плика напиши оврѣме адреса: кому и кждѣ. Ако имашъ водачъ, пази го будно.

Какъ дѣйствува самостоятелния патраулъ? Върви скрито. Прѣминавай (съ цѣлия патраулъ или по единъ) отъ наблюдателната точка на друга.

Пази се грижливо. Прѣди да влѣзешъ въ затулени мѣста, огледвай ги усърдно. Разузнавай незабѣлѣзано.

Видишъ ли врагъ, пръвъ нападай смѣло, ако обстановката не прѣчи на това. Да доведешъ плѣнени е много полезно.

Почивай въ затънтени мѣста.

Донасяй на оня началникъ, който те е изпратилъ.

Връщай се по другъ пжть: по-вече ще видишъ, по-леко ще минешъ. Щомъ се върнешъ, яви се началнику и обади му, що си свършилъ и що си видѣлъ.

Бой. Рѣшава сждбата на Отечеството. Цѣль на боя — да изтрѣбимъ врага.

Основи за успѣхъ на боя: Самъ умри, а другаря спаси.

Върви напрѣдъ, макаръ прѣднитѣ и да падатъ.

Не бой се отъ смърть, колко тежко и да е: ще побѣдишъ.

Само оня достига цѣльта, който се рѣши по-добрѣ да умре, отколкото да не я достигне.

Нѣма положение, отъ което да не може да излѣзешъ съ честь.

Когато нѣма врѣме или не можешъ да чакашъ заповѣди, дѣйствувай самостойно, залѣгайки безъ друго да достигнешъ общата цѣль и възможно по-вече да повредишъ врагу.

„Тайната на побѣдитѣ е въ юначеството, твърдостьта, буйностьта, издържливостьта, упорното прѣследване цѣльта. Най-малката колебливость или нерѣшителность увеличава загубитѣ; а устремътъ въ напада и дързостьта ги намалява. Прочее, всѣкога напрѣдвай, безъ да броишъ загубитѣ, безъ да гледашъ трудноститѣ, безъ да се спирашъ прѣдъ опасноститѣ, до като достигнешъ цѣльта.

Съгласувай действията на пѣхотата и огъня на артилерията. Ако пехотата не напрѣдва, артилерийската стрѣлба е безполезна.

Веднажъ завладѣна точка никога не напущай.

Добиститѣ успѣхи разгласявай и прѣувеличавай; несполукитѣ скривай и самъ, безъ ничия помощь, залѣгай да поправишъ грѣшката си".

Свойства на боя. За да избѣгнатъ дѣйствието на оржжието и окото на издигнатия въ небеса наблюдатель, войскитѣ усрърдно използуватъ мѣстностьта, скриватъ движения и позиции. Бездимниятъ барутъ улеснява това. Неизвѣстностностьта поражда неопрѣдѣленость и неувѣреность.

Далекобойностьта затруднява приближаването.

Разузнаването е много мжчно. Опасностьта отъ огнена изненада е голѣма. Непрѣдпазливото излизане прѣдъ готовъ врагъ може да причини грозни загуби.

Близкото и бойно разузнаване сж много важни и се вършатъ отъ всички родове войски. Боятъ се захваща трудно, прѣдпазливо и отдалеко.

Колкото по-наближаваме врага, толкова силния огънь по-затруднява ржководството, додѣ го прѣкъсне съвършено и всичко се прѣдостави на досѣтливостьта и прѣдприемчивостьта на всѣки воинъ.

Иска се: здрава отхрана, за да може всѣки самъ да мисли и да дѣйствува; желѣзна дисциплина, за да се запази единство въ дѣйностьта.

Работа на войскитѣ въ бой. Пѣхотата е главенъ родъ войска. Тя често носи тежестьта на боя и рѣшава изхода му: всички родове войски самоотвержено да ѝ помагатъ, за да изпълни възложената ѝ задача.

Въ отплата, тя пази артилерията; подържа конницата.

Срѣдства за борба: огънь, движение, напрѣдъ, ножъ, лопата.

Артилерията всѣкога, съ всички сили и срѣдства помага на пѣхотата за постигане общата цѣль на боя. Заслугата ѝ ще бжде голѣма, ако съумѣе точно да обстрѣлва врага до самия ударъ съ ножове.

Иска се: надежна свръзка, будно слѣдене и ясно разпознаване нашитѣ най-прѣдни пѣхотни части.

Конницата бие се, разузнава, охранява.

Главна задача на конницата: да помага на другитѣ войски въ боя за достигане общата цѣль.

Пионеритѣ придружаватъ пѣхотата, махатъ прѣчкитѣ по пжтя ѝ, помагатъ ѝ да се укрѣпява.

Нападъ. Когато настжпвашъ близу до врага, всѣка часть насочи на ясно опрѣдѣленъ мѣстенъ прѣдметъ, който безъ друго трѣбва да достигне. Обикновено частьта раздѣляй на групи; всѣка група води началника ѝ.

Широчината на развоя е извънредно промѣнлива. Тя зависи отъ цѣльта, числото и качеството на войскитѣ, мѣстностьта. Тя може да бжде много голѣма, особно въ началото на боя.

Оздравявай винаги дѣйствително командуване, надежна свръзка и взаимна подръжка.

Срѣщнешъ ли врагъ—всѣкога нападай първи.

Прѣди да нападнешъ, лично огледай мѣстностьта, оцѣни я и ясно рѣши, какъ да достигнешъ цѣльта си.

Да нападашъ, значи да напрѣдвашъ напукъ на неприятелския огънь. За това:

Използувай мѣстностьта за да напрѣдвашъ възможно по-бързо, по-скрито, по-безнаказано.

Прѣбѣгвай живо и пръснато или на групи отъ закритие на закритие, отъ опора на опора.

Откривай убийствена надмощна стрѣлба, за да го уплашишъ, да го накарашъ да се скрие и да не стрѣля или да стрѣля злѣ. Затова още изпърво разсипвай силни вериги, а въ подръжка оставяй малко войски. Но ако дѣйствувашъ на крило или самостойно, дръжъ отъ начало по-силни подръжки.

Ако напада конница, обърни се съ лице къмъ нея, тури ножа, използувай огъня спокойно, па се стрѣми къмъ цѣльта си упорно.

Стрѣляй за да можешъ да напрѣдвашъ. Не стрѣляй, освѣнъ ако не може да напрѣдвашъ безъ огънь.

За да напрѣдвашъ и да стрѣляшъ едноврѣменно, съгласявай дѣйствията на частитѣ си: едни да напрѣдватъ, други да стрѣлятъ.

Единъ само огънь не стига: върви напрѣдъ, наближи възможно по-вече врага, налети на ножъ и уничтожи го.

Никой и подъ никакъвъ прѣдлогъ нѣма право до ограничава почина на по-малкитѣ, когато бжде изразенъ въ стремежъ да се върви напрѣдъ.

Ако нѣкоя часть спре, подръжкитѣ буйно я увличатъ. Ако не може да напада, утвърдява се, засипва врага съ куршумъ, готова всѣки мигъ отново да се устреми напрѣдъ. Дѣйно упорство! Беззавѣтна дързость!

Съединението на ожесточенъ челенъ нападъ съ обхватъ най-добрѣ оздравяватъ успѣха.

За успѣхъ на главния нападъ иска се: твърда рѣшимость да побѣдимъ или да погинемъ; подготовка; дълбочина; прикрити крила, бързина; изненада; самоотвержена подръжка на всичката биеща се войска. Въ рѣшителния мигъ на боя вкарай и послѣднята пушка.

Слѣдъ успѣхъ: безотложно, упорно, прѣслѣдвай врага; бързо уреди частьта; нахрани хората.

Да прѣкъснешъ борбата деня, когато пѣхотата е близу до врага, е работа тежка и опасна. Упорствувай! Истинското мжжество само въ бѣда се показва! Ако се налага: излизай отъ боя по части, съ широкъ фронтъ, скришно.

Нѣма прѣдлогъ, що би могълъ да оправдае самоволно оставяне бойното мѣсто!

Отбрана. Прикови врага съ по-малко сили, па съ главнитѣ удари бързо, неочаквано, смъртоносно, сир. отбранявай се, нападайки.

Добрѣ изучи позицията, оцѣни я, па не се разхвърляй, а силно заемай важнитѣ точки. Който иска да запази всичко, не запазва нищо.

Използувай напълно мѣстностьта, лопатата, огъня (особно надлъжния, кръстосания, косия), разчлени се въ дълбочина, запази крилата чрѣзъ стжпала, пригови се за всичко; не се издавай.

Измѣри разстоянията, разчисти обстрѣла, избери наблюдателни точки, поправи пжтищата, усили позицията.

Всѣкога устройвай двѣ позиции една задъ друга, но изпърво подготвяй прѣднята. Всѣка позиция състои най-малко отъ двѣ линии, съединени съ ходове. Найпърво вземи мѣрки за надлъженъ обстрѣлъ на линиитѣ съ картечници. Въ и задъ прѣднитѣ линии устрой опорни точки, па ги загради отъ всѣкждѣ съ телени мрѣжи. Маскировкитѣ и лъжливитѣ постройки използувай най-широко.

Не заемай позицията, додѣ не видишъ, че врага почва да напада.

Всѣка точка защищавай отчаяно, до послѣденъ човѣкъ. „Опорна точка умира, но не се прѣдава“.

Огънь — силенъ, точенъ, убийственъ. Но огъня не всѣкога стига за да спрѣшъ врага. Едно само успѣва, да нападнешъ.

Ако врага наближи или се двоуми, частнитѣ подръжки нападатъ го яростно, ако го изненадатъ; засипватъ го съ куршумъ и веднага го нападатъ, ако е готовъ.

Подържай у войскитѣ смѣлъ нападателенъ духъ и чувство на тѣхното надмощие надъ врага.

Ако врагъ завладѣе опорна точка, закрѣпи се наблизу, уреди се бързо и веднага нападай отчаяно. Окомѣръ, бързина, натискъ!

Додѣ обратно не завладѣешъ позицията си, счита се, че си напусналъ поста си.

Нападъ и отбрана на опорни точки. Нападъ: огледъ; грижлива подготовка (огънь, обхватъ, ножъ), постепенно завладѣване мѣстностьта и утвърдяване; нападъ съ достатъчно сили — право прѣдъ себе.

Отбрана: огледъ, разпрѣдѣлба на участъци съ отговорни началници, заемане съ малко хора съ много патрони и ржчни гранати, когато напада бжде неминуемъ; упорна защита на крайнината; яростни внезапни напади откъмъ крилата.

Нощенъ нападъ: огледъ; надежни водачи; точно опрѣдѣлѣна цѣль; свръзка; посока; починали и добри войски; спокойство; тишина; съсрѣдоточеность; широка употрѣба на ржчнитѣ гранати; бѣззавѣтна дързость. Никакво отстжпване! При успѣхъ: уреждане, затвърдяване; на опаснитѣ посоки — патрули.

Отбрана: бдителность (патрули, секрети, засади), постоянна готовность (прѣдъ окопитѣ — прѣчки; близу до веригата — подръжки); позиция съ тѣсно чело, безъ прѣчупване и вгъване; защитени крила; голѣмо спокойство; огънь отблизу; ржчни гранати; рѣшителенъ ударъ съ ножове.

Борба въ планина. Настжпвай широко по всички пжтеки и пжтища за да използувашъ бързо по-вече пушки. Близо до врага избирай пжтища, които отиватъ по гребени. Начело — надежни водачи. Офицерътъ, що води, избѣгва стръмнитѣ склонове, криволичейки.

Колоната по единъ е обикновенъ походенъ строй. Между взводоветѣ 20—25 кр.; между войницитѣ — 2 кр. Взводнитѣ и ротни к-ри — начело на единицитѣ си.

Върви бавно, но равномѣрно. Съобразявай голѣмината и числото на почивкитѣ съ трудноститѣ на пѫтя. Почивай на завѣтъ. На почивкитѣ подтегай войницитѣ къмъ главитѣ на взводоветѣ.

Непрѣменно условие — свърши похода въ свѣтло.

Бивакъ избирай всѣкога на склонъ и на завѣтъ; около палаткитѣ — вади.

Близка охрана много грижлива и отъ всички страни. Свързвай надежно всички охранителни части (оптични сигнали, бързоходци).

Охранитѣлнитѣ части въ походъ вървятъ на скокове, споредъ опаснитѣ мѣста напрѣдъ и отъ страни. Тѣмъ придавай работници съ сѣчива за да поправятъ оврѣме пѫтя.

Силни странични прикрития безъ ранци и съ водачи вървятъ по страничнитѣ височини или поредъ ги заематъ, пропущатъ главнитѣ сили и се присъединяватъ къмъ опашката на колоната.

Далечъ напрѣдъ по височинитѣ оврѣме изпращай разѣзди или отдѣлни конници съ бинокли.

Всички части отъ колоната свържи съ главнитѣ сили чрѣзъ верига отъ отдѣлни войници.

Разузнавай сръчно и безспирно чрезъ групи отъ надежни човѣци, познаващи мѣстностьта и облегчени.

Бой. Дѣйность, рѣшителность, починъ. Челнитѣ напади сѫ трудни: всѣкога обхождай и обхващай (щипци), всѣкога заемай по-високитѣ върхове, па косо, надлъжно или тилно врага обстрелвай.

Частнитѣ подръжки сѫ много важни: дръжи ги по-близу.

Бойното поле и особно крилата наблюдавай будно чрѣзъ офицерски постове съ бинокли. Свръзка подържай здраво; охранявай се отъ всѣкждѣ грижливо.

Планина се охранява, главно, чрѣзъ движение (нозѣ и дробове). Часть която се спре и чака е изгубена: тя ще бѫде скоро обхваната, обходена и отрѣзана.

Побѣдата изисква: твърда рѣшимость да умремъ съ честь; съсрѣдоточеность на силитѣ; единодушна и напрѣгната дѣйность.—

Дисциплина. Обука. Чистота. Здраве. Спрѣтнатость Бодрость. Смѣлость. Юначество. Побѣда!

Който въ бой умре, той вѣчно ще живѣй.

Кой остане живъ, нему честь и слава!

V. Какъ да се учи тактиката?

Цѣль: да научи офицера да оцѣнява всѣка обстановка, особно мѣстностьта; да се рѣшава бързо, съотвѣтно прилагайки уставнитѣ основи и правила; да заповѣдва, донася, командува ясно и точно; да дѣйствува единодушно и твърдо.

За успѣха на дѣлото: искай приложно знание, изразено въ разпоредби на самото мѣсто, а не въ пусто бърборство: строевиятъ офицеръ е назначенъ да работи, а не да говори.

Разложи тактиката на редъ практични похвати, които показвай на полето разчленено. Упражненията на самата мѣстность сж най-добри;

Убѣди офицера, че тукъ нѣма хитрости: колкото по-просто пристжпва къмъ задачата, колкото по-свободно пуща въ ходъ здравия си смисъль, толкова по-добрѣ.

Цѣлата тактика сведи къмъ тая пжтеводна мисъль: всичкото безчислено множество военни цѣли достигай само съ 2 срѣдства: походъ и бой, а за да не бждешъ изненаданъ, тия положения всѣкога придружавай съ мѣрки за разузнаване, охрана, наблюдение, свръзка, разпознаване;

Собствено за бой научи: дръзко и упорно да нападашъ; упорно и свѣсно да се отбранявашъ.

Ротата е подготвена за бой, само когато умѣе свѣсно да напада и да отбранява мѣстнитѣ прѣдмети.

Най-основателно обучи частьта да се бие между други части. Особно полезни сж занятията съ части по военен съставъ.

Давай задачи прости и кжси, които ясно опрѣдѣлятъ обстановката и поржчката, що трѣбва да изпълни. Съ задачата не прѣдрѣшавай въпроса за нападъ или отбрана.

Сложни задачи не задавай, на уврътки не приучвай: Успѣхътъ се гради само и всецѣло на тия двѣ основи.

готовность да се жертвуваме; добрѣ да разбереме, що иска началника, сир. единодушно да дѣйствуваме.

Развивай възможно повече ума, досѣтливостьта и способностьта ясно и самостойно да мисли. Възпитавай въ неукротимъ настжпателенъ и дѣенъ духъ; широко развивай почина и способностьта, не боейки се отъ никаква отговорность за смѣлитѣ си рѣшения, тдърдо и непрѣклонно да ги изкара до край.

Способъ за работа: нѣколко пжти внимателно прочети цѣлата задача: вникни добрѣ въ обстановката за двѣтѣ страни; лично огледай мѣстностьта, па свободно, безъ всѣка прѣдвзетость, размисли здраво, спокойно, просто, изхождайки отъ началото:

Прави онова, що искашъ, въпрѣки неприятеля.

1. Що искашъ? сир. опрѣдѣли точно цѣльта, питайки се, що именно изисква поржчката и обстановката? Отговорътъ ще изтъкне рѣзко цѣльта, мисъльта на началника, която да те ржководи винаги,

2. Какъ може неприятеля да ми побърка да изпълня онова, що искамъ? Прѣнеси се мислено въ неговия станъ, разгледай и рѣши задачата отъ негово гледище, сир. смѣтайки, че дѣйствува, движи се, върши тъкмо онова, що е за тебе най-лошо,

3. Имайки прѣдъ видъ съотвѣтнитѣ налични сили и разпрѣдѣлбата имъ, врѣмето, мѣстото, особно пжтищата за двѣтѣ страни — какъ може да осуетишъ взетитѣ отъ него мѣрки и да му наложишъ волята си.

4. Твърдо и опрѣдѣлено рѣши какви мѣрки ще вземешъ изпърво, кому какви задачи ще възложишъ, па дай всички заповѣди, донесения, команди, на които се разлага рѣшението и нагледно покажи на самото мѣсто частитѣ си до най-малкитѣ подробности.

Бжди всѣкога готовъ здраво да обосновешъ рѣшението и изпълнението си, сир. убѣдително да изяснишъ з а щ о т о на нѣщата.

Провѣрка — подробно на самата мѣстность. Тя има за цѣль да развие самоувѣреность; да възбуди самодѣйность; да възпита смѣла рѣшимость. Затова, залѣгай рѣзко да изтъкнешъ всичко, достойно за похвала, кжсо да посочишъ грѣшкитѣ и благосклонно и убѣдително да поучишъ на самото мѣсто, какъ именно би трѣбвало да дѣйствува въ дадената обстановка.

Провѣрявайки всѣка задача, създавай случки, задавай въпроси за да приучишъ офицера спокойно и бързо да посрѣща изненадата, упорно да наддѣлява прѣчкитѣ и непрѣстанно вкоренявай здрави навици, прѣдпазвай го отъ лоши и го въоржжи съ спасителна прѣдпазливость отъ пагубни безусловни изводи.

Здрави навици: добра воля, прѣдвидливость и способность спокойно да обсжждашъ обстановката.

Никога не изпущай изъ видъ цѣльта, умѣй всецѣло да се съсрѣдоточавашъ върху нея и постоянно залѣгай, щото всѣки воинъ да я знай;

Постоянно огледвай и оцѣнявай мѣстностьта, па бързо и съотвѣтно рѣшавай.

Правилно давай, приемай и прѣдавай заповѣди;

Постоянно наблюдавай за противника и за крилата, посочвайки мѣстнитѣ прѣдмети, до които да се отива или на които да се стои.

Постоянно подръжай надежна свръзка съ началници, подчинени, съсѣди.

Дръжъ се бодро и примѣрно прѣдъ строя, особно у боя.

Здраво дръжъ частьта си въ ржцѣ, сир. води и я въодушевявай съ придобитата привързаность;

Подъ неприятелски огънь изпърво приспособи частьта, па сетнѣ обмисли, шо да правишъ.

Лоши навици: намѣса въ работата на подчиненитѣ; суетливость, безцѣлни движения и чеканица, страхъ да се отдѣлишъ отъ частьта; неясни, бързи, неопрѣдѣлени заповѣди, команди, знакове; многословие, желание всичко изведнажъ да разяснишъ и, въобще, дребнавость; безгрижность за силитѣ на хората.

Пагубни безусловни изводи: „челнитѣ атаки сж днесъ невъзможни"; „пѣхотата да напада всѣкога съ обходъ-обхватъ"; „прѣднитѣ позиции сж врѣдни"; „пѣхотата не се нуждае отъ прикритие на крилата" и др. т. едностранчивости.

VI. Стара дума мѣсто хваща:

Азъ да ти кажа плѣвника, ти му дири вратата. — Ако е нѣкой лудъ, не бивай му другъ. — Ако залѣга, ще му прилѣга. — Ако не посѣешъ нѣщо, нѣма да ожънешъ нищо. — Ако не ще изкарашъ, не го започвай. — Ако пуснешъ тарля подъ одъра, ще се качи на одъра. — Ако си богатъ, ти си по-старъ братъ.

Безъ Бога и безъ слога, кажи не мога. — Безъ да падне дѣте не се научава да ходи. — Безъ умъ приказва, та се поразва, — Безъ мжка нѣма наука, — Безъ наука нѣма сполука.

Веднъжъ, ама като мжжъ! — Високитѣ сж слуги на нискитѣ. — Врѣме печели, сила печелишъ. — Вѣра е да се държи, а законъ да се пази. — Вѣрва слугата, вѣрва и окото си. — Вълкътъ на мъгливо врѣме се радва. — Въ ново гърне щото туришъ, на това мирише. — Въ огледалото се види лицето, въ приказкитѣ сърдцето.

Гайдата свири, мѣхътъ духа, но трѣбва да има кой да ги надува. — Глава прави, глава тегли. — Гладенъ човѣкъ и сухъ хлѣбъ яде. — Гладна мечка хоро не играе. — Гладътъ на много работи е майсторъ. — Господъ е господъ и пакъ търпи. — Гжзъ глава затрива.

Да е живо, че нека е диво. — Да не зема, а да дава салъ на Бога подобава. — Да смилишъ злия, да изгубишъ добрия. — Два остри камъка брашно не мѣлятъ. — Два лешника единъ орѣхъ счупватъ. — Двѣ дини подъ една мишница не се носятъ, — Добра мисъль — половинъ здраве. — Думай право прѣдъ всѣкиго, па не бой се отъ никого. — Дѣто обичъ и любовъ, тамъ господъ е готовъ. — Дългъ отъ вълкъ по-страшенъ. — Дърво се вие докато е младо.

Единъ другъ да се държимъ, тъй се държи свѣта. — Единъ иска шекерецъ, други иска пиперецъ. — Единъ прави, много теглятъ.

За день да съмъ, ама пѣтелъ да съмъ. — За почить глава се облага. — Захваната работа прѣполовена се брои.

И думай и за послѣ мисли. — Изгубеното врѣме никога не се връща. — Изповеданъ грѣхъ не е грѣхъ. — Искашъ голѣма лъжица, вземи и голѣма мотика. — Искашъ нѣкому доброто, научи го на злото.

Каквото повикало, такова се обадило. — Като припре на магарето, надминува конетѣ. — Когато видя, тогава и ще да повѣрвамъ, — Когато ти е сърдцето чисто, не бой се отъ нищо. — Което направишъ, него чакай да видишъ. — Кой гони 2 заяка, не улавя ни единъ. — Кой изпрѣвари, той натовари. — Кой не слуша, той нѣма да заповѣдва. — Който заобикаля, той по-скоро стига. — Който захваща много работи, той ни една не свръшва. — Който излъже веднажъ, дважъ му вѣра не хващатъ. — Който отива полека, той отива на далеко. — Който не почва, не свръшва. — Който мждро мълчи, по-добрѣ говори. — Коя овца отива срѣщу вълка?

Лесно е да се вречешъ; да видимъ, какъ ще го изпечешъ. — Лице отъ лице се посвѣнява. — Лозе не ще молитва а иска мотика. — Лоша дума отъ лошо сърдце излиза. — Лошо врѣме пжтникъ не спира. — Лошото се съ лошо изпъжда.—Лъжата коренъ не хваща

Майсторъ ако лъже, калфа дважъ. — Малкото камъче прѣтуря колата. — Матка ли си, води рояка.— Мачка съ звънецъ не хваща глушецъ. — Мечка се учи съ пржчка, а човѣкъ съ дума. — Младъ е, който е здравъ. — Многото думи малко пари струватъ. — Мързеливитѣ вечерь се разработватъ. — Мързянъ и нещянъ двама братя, а нехра имъ сестра.

На бой всички не умиратъ и всички юнаци не биватъ. — Надеждата крѣпи свѣта. — На другиго хатъръ. на мене си кахъръ. — На едни кола грънци, една сопа стига. — Намѣрилъ село безъ кучета, па тръгналъ безъ тояга. — На човѣка окото му извади, че му лоша дума не изваждай. — Не както знаешъ, а както найдешъ. — Не му гледай главата, а що има у главата. — Не оставяй днешната работа за утрѣ. — Не питай старо, а патило. — Не плаче гора отъ топора, но отъ топоришката. — Не ходи зимѣ безъ торба, а лѣтѣ безъ аба. — Не ще само ржцѣтѣ да работятъ, иска и главата. — Никой не знае, какво го чака утрѣшния день. — Никой не иска на себе си зло. — Нищо отъ нѣщо по-лошо. — Нужда законъ измѣнява. — Нѣма зло безъ добро, нито добро безъ зло. — Нѣма никждѣ мѣсенъ че обесенъ.

Овци безъ овчарь не ходятъ. — Овчарьтъ и кучата овца не остава. — Отъ вранитѣ се бранятъ съ плашило. — Отъ една брадва дървото не пада. — Отъ нищо-никаква драка бабаракъ заякъ излиза. — Отъ работа тежко, безъ работа по-тежко. — Отъ своя си умъ не се отдѣляй. — Отъ тиха вода да се боишъ.

Пази се отъ оногова, който едно говори, а друго прави. — Петь круши гнили повреждатъ целия кошъ.— Пешинъ помѣри, тогасъ удари. — Плаче гора за майстора. — Поведи се по бръмбаръ, да те отведе на лайно. — Покритото млѣко коткитѣ го не ядатъ. — Половинъ сърдце — половинъ работа. — Помагай на съсѣда си да му гасишъ кжщата за да не изгори и твоята. — Помогни си, да ти помогна. — Попътъ прави, селото тегли. — Потаенъ вжгленъ по-пари. — Поспѣшишъ, людей насмѣшишъ, — Прави що правишъ за послѣ да мислишъ. — Привардяй се отъ злото, за да видишъ доброто. — Присмѣла се кука на кривото дърво. — Прѣди да убаришъ, плачи. — Птица на летене, човѣкъ на страдане. — Пжтникътъ. го пжть не спира.

Рана, що се крие, мжчно се лѣкува. — Работата на умъ учи. — Рано стани, рано лѣгни. — Рибата отъ главата замирисва. —

Само той да знае и всичкото село. — Само стани овца, вълцитѣ сж готови, — Свиня тиня обича. — Сичко си има врѣмето, реда, мѣрката, майстора. — Сичко е мжчно, додѣ го научишъ. — Службата си служба, дружбата — дружба. — Стадо безъ мърша не бива. — Стани топузъ, та прѣмѣти. — Страхъ крака даде — Сѣки обича, който му прилича. — Сѣки по себе си сжди за другитѣ. — Сѣко зло за добро. — Съ врѣме и ягоридата медъ става. — Съединение — сила. — Съ

уста мълчи, съ очи гълчи. — Съ чуждъ умъ на пазаръ не ходи.

Теглилото — училото. — Тежко на главата, кога заповѣдва опашката. — Тихата вода брѣгъ буши.— Ти челякъ стани, тжпана е на тавана. — Търпежъ му е майката. — Трудътъ надъ всичко надвива.

У всѣкиго има мисъль, а блазѣ му у кого е чиста. — Удри змията по главата.—Умирачката оправя всичко. — Умному мало довлѣетъ.

Хубавото нѣщо не става лесно.

Часъ търпѣне година почивка. — Чисто сърдце излиза на лице. — Чистотата е здраве. — Човѣкъ е въ нужда досѣтливъ. — Човѣкъ знае и двѣ и двѣстѣ. — Човѣкъ се учи, отъ що му се случи. — Човѣшкото сърдце е по-здраво отъ камъкъ. — Чукътъ е голѣмъ, ала безъ клинеца нищо не може.

Щомъ не вървишъ напрѣдъ, отивашъ назадъ. — Щото скоро става, скоро се разваля.

Юнакъ е, който търпи. — Юнакъ и да може, кога Богъ не поможе, нищо не може.

Къмъ II и III.

Чърти на българина.

За да възпитавашъ плодоносно, изучи основателно характера и особноститѣ народни, **„познай себе си“**, па намалявай лошитѣ качества, развивай добритѣ.

Турци и гърци разрушиха нравствената градина на българина. Жестока неправда, безграниченъ произволъ и нравствена развала вкорениха въ сърдцето му велики пороци:

Той бѣ **слабъ:** измисли **лъжа, измама, притворство.** Пълзене и низкопоклонство бѣха единъ видъ обществени институти. Народното зло е двойна нравствена проказа: **двоедушие** и **грабливость.**

Кажи му аго, да му е драго. — Съедини се съ дявола, додѣ минешъ моста. — Право ли казва: сега се наказва. — Ако съ право не върви, то поизкриви.— Който бърка меда, ще си обличе пръститѣ...—Ашк олсун беджеренин, сир. браво на оня, що е могълъ да се възползува!..

Жестокосърдие. Той е готовъ по да накаже, отколко да прости: да прибѣгне къмъ най-черни лъжи и клевети само и само да си отмъсти; за **ината** си да развали най-светата и полезна работа.

Съ кремъкъ ще ти дера кожата!—Да го натикашъ въ кози рогъ, че и той да му е широкъ. — На ти двѣ пари за отрова. — Нима го е майка ти родила, че го жалишъ. — Тоягата е благословена (е отъ рай излѣзла). — Да му има страха! (па макаръ да стане жестокъ и злобенъ). — „О жестоко племе! Героизмътъ на милостьта е непознатъ за твоята душа“ —„Спокойно биятъ тѣсни гржди, кога отъ злоба не кипятъ“. — Не си съ мене, значи си противъ мене! — Нѣма по-голѣмъ потисникъ отъ оня, що дълго е страдалъ отъ потисничество. — Да ми падне, азъ да го науча! — За една бълха цѣла черга изгарямъ. — Българитѣ съсипва инатътъ...

Низката **завистъ** е важенъ двигатель въ взаимнитѣ обноски на отдѣлнитѣ личности. Тя отрича дарби, заслуги, отличия. Тя му не дава да съзре и зрънцето отъ искрена прѣданость къмъ добро дѣло.

Кой завижда, той не вижда. — Много знае, много ще тегли! — „Терзаемъ често ний, отъ завистъ обладани, носителитѣ на духа на тозъ народъ". „Най-често сговорни били сме ний за буни; за пакость рѣчь една насъ сбира, взоръ дори!"

Не е добрѣ даже да хвалишъ българина: то му създава врагове. Похвалата въ рѣката. — Прѣдъ много дѣто ще те похвалятъ, насамѣ да те похулятъ по-добрѣ е.

Навикналъ да туря личнитѣ блага по-високо отъ държавнитѣ, що бѣха за него чужди, той е **прѣкаленъ себелюбецъ,** малко годенъ за дѣйность, що изисква съзнание и усилие.

Другиму било какъ било, на мене да си е добрѣ. — Когато умра азъ, тогава да опустѣе цѣлия свѣтъ! — Господь за всички, а всѣки за себе. — Наше лошо не бива. — Царската работа край нѣма . . .

Той е крайно снисходителенъ къмъ всички пороци. Я си налѣгай дрипитѣ! Щомъ на тебе не врѣди, ти по пжтя си върви.—Ти ли ще оправишъ свѣта?! . . .

Той е **затворенъ, саможивъ. мнителенъ, почти мраченъ** Озлобенъ е билъ дълги вѣкове, а озлобениятъ става **зълъ.** Радость и тжга прѣживѣва самъ. Въ радость е въздържанъ, въ бѣда е твърдъ и нѣмъ.

„Трезвени сме при пиене; скжпи сме на говорене; пестеливи при изливане чувствата си, особно на благитѣ, аскети сме и отъ великодушни усѣти".

Той е **немарливъ, разпасанъ, неточенъ, невѣжливъ.**

Обѣщава, а не дава. — Съ обѣщание имотъ се не свръша, — Както за агата, и за него „врѣмето е безимотность". — Явашъ — явашъ, сир. полека-полека!

Издържливость и постоянство не сж всеобщо качество. Той е често **лекомисленъ** и **непостояненъ:** въодушевено почва, па скоро се насища и всичко зарѣзва; почти въ всичко прави голѣми скокове.

Всѣко чудо за три дена. — Замъчила се планината, та родила мишка. — „Кждѣ вървимъ, не мислимъ твърдѣ, посока нѣма въ наший пжть". — На българина ума иде я кога бѣга, я кога лѣга. — Често налага „гяура изиетъ" сир. българину — тегло! — Пѣхотния уставъ иска „слѣпо да се покорява", а дисц. уставъ — съзнателно и самодѣйно да се подчинява . . .

Цѣли вѣкове не виждаеки добро отъ чуждата власть, той и сега я мрази, не ѝ довѣрява, бои се отъ нея.

Не вѣрвай велможата, одира ти кожата. — Отъ голѣмцитѣ треперать и горитѣ. — Не ти трѣбва ремикъ отъ мечка. — Богъ високо, Царь далеко е съкращение на грозно и печално обществено устройство...

Извѣстна съмнителность, и недовѣрие въ силитѣ, малодушие и тжпо покорство, що ни докарватъ недостигъ въ народна гордость, въ съзнание и мжжество да се противимъ на беззаконията и неправдитѣ.

Мравка ли е насрѣща, ти съ мечка се бори. — Противника си не го вземай овца, а вълкъ. — Показвай се по-малъкъ, отъ какъвто си, по-добрѣ ще минешъ. — Нѣма що да се прави: тъй ни било писано. — Търпи, па кърпи. — Трай душо, чернѣй кожо! — О не разумне и юроде! поради какво ще се срамишъ... — Не се рита противъ ръженъ. И безъ пѣтли съмнува...

Редомъ съ бързото нарастване на интелигенцията и широкото разпространение на всѣкакви знания, постепенно се раслабватъ нравитѣ. Виждаме: „нестойкость въ мнѣнията и убѣжденията, злостни вражди и ненавистно партизанство; раздори, безнравственость и слободинство; нецѣломждрие и развратъ; подбиване всѣки авторитетъ и леко отнасяне къмъ всичко най-свето и най-възвишено"*).

Училището, което никакъ не възпитава, а само обучава, наспори учени, ала злѣ научени. „Хора, що иматъ високи външни права да бждатъ считани за интелигентни, излизатъ съвършени диваци, разпуснати, необуздани", за нищо некадърни, на всичко готови**). Гъвкави прѣдъ силнитѣ, мжжественъ прѣдъ слабитѣ, тѣ се покланятъ на безредицата за да овладѣятъ положение, що редътъ не имъ дава.

---

*) Гл. Ат. Т. Илиевъ: Тѣлесно и душевно възпитание... 348—389, особно 359.

**) Пакъ тамъ, 300 — 1.

Не заслуги и не дарби издигатъ личностьта, а най-често тжпата съвѣсть, робския умъ, прѣзрѣнието къмъ честьта и светостьта на човѣка. Гледайки бързо да се издигне и лесно да забогатѣе, тя изгуби гражданска доблесть и чувство на дългъ. Беззаконие, недовѣрие, всезнание, бездушно изпълнение и трепетъ отъ отговорность сж най-често основи на живота. Крушата не пада по-далеко отъ крушката . . . — „Земята ни е рай: да има редъ и правда въ тоя край! Злосторникъ да не може да минава за светецъ, възвишений — за лудъ"!..

Той **обича родината и челядьта,** — просто и дълбоко:

„Българйо! за тебе тѣ умрѣха"!

Крайно е **търпѣливъ** къмъ чужденцитѣ, **милозливъ** къмъ побѣденитѣ.

„Ужасенъ въ борбата, извънъ борбата — милъ — кого не се дивилъ съ гнѣва си, съ добротата"?

Духомъ **леко** не пада, **не се отчайва:**

Здраве да е! Що сж денье за напрѣдъ сж! — Врѣмето мокри, врѣмето суши.

Честенъ, здравъ, трезвенъ, пестеливъ, работливъ:

„Бѣлѣжита е работната сила и издръжливость на българина. — Поклонъ, народе мили, работникъ и герой съ крила, съ желѣзни сили" . . .

Помни злината, цѣни човѣщината, не обича дребнавостьта, надутостьта, хвалопръдщината:

Доброто се лесно забравя, а лошото се помни до вѣка. Обичамъ на добрия да служа, а не на злия да заповѣдвамъ. — Сѣе на корена му просо. — Смърди отъ господство. — Навирилъ носъ, че не се стига съ клечка. — Не се хвали, а да те хвалятъ. — По-добрѣ голѣмъ залъкъ да изедешъ, а не голѣма дума да изречешъ!

Българската тълпа е **груба** и **упорита**. Не се вълнува твърдѣ много; не губи съзнание и не тъй бързо пламва; но настърви ли се веднажъ, не тъй лесно изстива.

„Въ бурни врѣмена обладава го ентусиазъмъ, па дори и фанатизъмъ, който го въоржжава съ силна енергия". „Въ тегла, неволи — камъкъ; човѣци не — а пламъкъ; не воини — ураганъ!—

Прѣохраната на българина безусловно **се налага:** нѣма новъ животъ безъ обнова въ душата!

Мудностьта въ всѣки развой е върховенъ законъ: бодро гледай напрѣдъ, па не скачай, па не се отчайвай, а твърдо и постоянно работи. Недѣй само гизди ума: **възпитавай душата!** Възпитавай чрѣзъ високоназидателно зрѣлище на своя неопетненъ животъ! Самъ бжди такъвъ, каквито искашъ да бждатъ младитѣ: **честенъ, самоотверженъ, упоренъ!**

„А който съблазни едного . . ., да окачи водениченъ камъкъ на врата си и да се хвърли въ дълбочината на морето" (Мат. 18, 6).

Избрани мисли.

Стреми се къмъ високото! За себе мисли само негодника.

Не се задоволявай отъ онова нравствено достойнство, на което си се издигналъ, но стреми се къмъ онова, що още не си достигналъ. Почнешъ ли да гледашъ на себе си съ самодоволство, то нѣма вече да напрѣдвашъ. Кажешъ ли: стига! то ти погина. Всѣкога прибавяй, всѣкога напрѣдвай, всѣкога съвършенствувай се!

Казвашъ: даровититѣ люди да се пазятъ... Трѣбва да мратъ! И ние радостно ще умремъ, стига само да не срамимъ Родината, стига само високо да държимъ нейното знаме. Добро е да умрешъ за Родината. Нѣма смърть по-добра отъ тая.

Отъ всички славни дѣла, съ които може да се гордѣе човѣкъ, нѣма равно по величието си съ смъртьта за Отечеството.

България! — Това е извора на сила.
Кипящъ въ светая-светихъ на нашитѣ души,
Когото земна власть не може да прѣсуши! . . .
Богъ и България! — Единство въ двойна плъть!
Богъ и България на клетва ни зоватъ
И тая клетва ний прѣдъ кръста да дадемъ:
За нея да живѣемъ, за нея да умремъ!

Тамъ иска сърдце юначно;
Очи тамъ иска кървави,
Кървави, непобоени
И силни мишци пъргави . . .
Що да се крия отъ смъртъ азъ;
И като се крия ще ли мога
Нѣкждѣ да се укрия?
На войска ако не ида,
Вѣчно ли жива ще бжда?
Ако на село остана,

Ще ли безсмъртна да стана?
Смъртни сме всинца еднакво:
Мжжъ ли, жена ли веднажки
Въ бойно ли поле ил вкжщи,
Рано ли, късно ще мреме,
А като безъ смърть не може,
Дѣ се по-сладко умира,
Ако не на бой съ дружина?

По-добрѣ гробъ, отколко робъ! Бенковски бѣ отвръстъ заграденъ; другаритѣ му избити; самъ той — тежко раненъ. „Прѣдай се разбойникъ!“ — извика водачътъ . . .

Тогава ранений правъ, трепетенъ, дивъ,
Съ погледъ безнадеженъ, почти горделивъ,
Съ петь рани въ снагата, при прага на гроба,
Катъ не щѣ да падне, както пада роба,
Грумна се въ челото и всрѣдъ гжстий димъ
Падна мъртавъ, хладенъ и непобѣдимъ!

Дългъ, честь, милость, трудъ упорни:
Ето ни лозинки нови,
Ето здравитѣ основи
На напрѣдъкъ благотворни!

Изпълненъ дългъ! Ей извора, дѣ черпи сила и щастие, свето духътъ възвишенъ! Вѣрвай: върховно щастие крие дългътъ!

Сѣйте сѣячи, доброто засѣвайте
Въ младата нива у насъ:
Истини здрави въ душитѣ втълпявайте,
Важенъ е днешниятъ часъ!

Не Не вѣрвамъ, че до край
Жертва ти ще си на злото:
Твоятъ день ще засияй,
Ще нарастне тебъ крилото!
Духъ великъ ще оживѣй
Въ нашето ново поколенье:
И туй слънце ще огрѣй
Родното обединенье!

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Естество на войната . . . . 1 — 27
II. Свойства на тълпата, . . . 28 — 31
III. Подготовка на войската, . . . 32 — 55
IV. Основи на тактиката, . . . 56 — 75
V. Какъ да се учи тактиката, . . 76 — 78
VI. Стара дума мѣсто хваща . . . 79 — 82
Къмъ II и III. Чърти на българина, . . 83 — 87
Избрани мисли . . . . . 88 — 90

Полковник Борис Дрангов

„ПОМНИ ВОЙНАТА!"

Фототипно издание

Художник оформител Красимир Андреев

Технически редактор Димитър Матеев

Формат 60 × 84/16
Тираж 1586 екз.
Техническа поръчка № 21027

Печат — Военноиздателски комплекс
„Св. Георги Победоносец"